

БЕОГРАДСКИ МАГИСТРАТ У ВРЕМЕ ПРВОГ УСТАНКА

После заузимања Београдског пашалука од стране дахија и после насилних промена које су они извели, устаници су отпочели гигантску борбу. Ослобађајући земљу од непријатеља они су успостављали своју власт и постављали основе организацији државе, оснивајући централне органе, локалне (војне и цивилне) и регуларну војску.

Цивилне локалне органе у Србији, у време устанка, представљали су: кнезови, нахијски срески и сеоски, и магистрати називани и судовима. Према Деловодном протоколу Карађорђа, 1813. године, у Србији је било 15 магистрата. Политички значај који је Београд имао као главни град земље и његов географски положај учинили су да је Београдски магистрат био највећи и један од најугледнијих у Србији.

Проучавање историјата Београдског магистрата предузето је због изванредне важности које су имали магистрати уопште, посебно Београдски, у унутрашњем изграђивању српске државе, због тога што се у Београдском магистрату основаном у време првог устанка налазе зачеци развоја локалне управе и судске власти у Београду.

За израду историјата овог локалног органа послужили су доступни, али врло малобројни документи у публикацијама грађе и појединачно објављени и тематски разнородна литература о томе периоду. Од архиве Београдског магистрата, сигурно за оно време врло богате, колико нам је данас познато, остало је само неколико докумената сачуваних у архивама Земунског магистрата (2 и 3—4 визе на пасошима издатим у Земуну), Панчевачког (1), у књигама узгред објављени (познат засад само 1) и регистрованих у Деловодном протоколу Карађорђа (2).¹ У литератури се не налазе радови посебно посвећени Београдском магистрату или било којем другом у Србији, нити свима магистратима заједно као посебној студији.

Проблеми који су у раду често искривавали решавани су компаративном методом и аналогијама прављеним на основу података о магистратима у Србији уопште и на основу сазнања које, у најближем судству, пружају управно-судске установе о којима се много више зна. У случајевима када недостатак података није допуштао давање одређеног решења, па чак ни могући наговештај, обележени проблем остао је без одговора.

Слика Београдског суда — магистрата била би истинитија, потпунија и животом ове установе много више надахнута да је сачињена од докумената који су проистекли из рада Београдског магистрата, са извора, да је рађена од правог материјала уместо од његове нужне замене.

РАЗВОЈ СУДОВА У СРБИЈИ

Развој судова у Србији карактерише неколико момената: стање у време подизања устанка, оснивање народних судова и оснивање правих судова.

Када је устанак почео, цивилна управа у Србији почивала је на патријархалном карактеру кнежинских самоуправа из предустаничког периода, који је претходио убиству Мустај-паше и страшним насиљима и неправдама које су после тога чињене. У то време, 1793—1801, народ је сам бирао и постављао своје најближе старешине, обор кнезове и кметове, који су се, поред управних, финансијских, војних и судских послова, старали и о раду, сигурности, заштити имовине и безбедности народа на својој територији, примењујући у раду здрав разум и обичајно право, у недостатку писаних закона и уредаба.

У кратком временском размаку од почетка фебруара месеца 1804. године до формирања народних судова (процес који је почео маја месеца исте године), судска и полицијска власт била је у рукама на-

хијских, кнежинских и сеоских старешина, али исто тако и у рукама војвода, подвојвода и буљубаша, који су, као војни органи, били формиран независно од цивилних и чија је власт, с обзиром на престиж који су имали у рату, стално јачала.

Народни судови су почели да се оснивају, као што је споменуто, после скупштине одржане у Остружници, априла месеца 1804. године, на којој је било одлучено, између осталог, „да се у побуњеним нахијама поставе старешине и судови — магистрати, који ће се старати о одржавању реда у земљи и прикупљању прихода.“ Чланови магистрата, који су били изабрани на нахијским скупштинама, требало је да обављају и судске и полицијске дужности. Предмете које нису могли да пресуде, морали су да шаљу војним старешинама на Врачар, у Логор. Али, и поред тога што су се судије „на неки начин испостављале“, народ се и даље више обраћао старешинама, сматрајући да су оне „власније од судија“. А судије су „сад, у овом почетку, беспослене биле.“^{1а}

Организованије мере за оснивање суда предузете су после скупштине у Борку, одржане 15. августа 1805. године, и после оснивања Совјета, новог тела којем је стављено у задатак да се стара о прикупљању народних прихода, одржавању реда у земљи и пресуђивању спорова од већег значаја. По наређењу Совјета — под чијом управом су се налазили сви судови у земљи, а касније и све старешине изузев Карађорђа — нахијске скупштине, састављене од војних поглавица, попова, калуђера, буљубаша и три-четири човека из сваког села, изабрали су, или тачније речено, требало је да изабере, за судије у магистратима по три „најразумнија и најбогобојажљивија“ човека „као правдољубци познати“, који ће „безпристрасно и безлицемерно“ „по чистој својој совјести судити“. Војне старешине учествовале су у суђењу на извештан начин, пошто су за све веће пресуде судије могле да их позову. Спорове, за које је било теже наћи решење, судије су морале да шаљу Совјету на пресуђивање.²

Прави судови оснивају се 1807. године, после борби вођених у другој половини 1805. и у току 1806. и 1807. године, које су на извештан начин омеле њихово постављање. Судови се јављају и као остварење неких тачака непотврђеног Родофиникиновог устава из 1807. Децембра месеца исте године била је одржана скупштина у ослобођеном Београду и на њој донета одлука да Србија и даље буде подељена на 12 на-

хија са „комендатима“ у већим варошима и кнезовима у селима. Истога месеца наименовани су чланови суда по варошима и по селима.³ Али и тада судови у свим варошима нису били основани. У Ваљевоу је, на пример, суд био наименован тек 1. јануара 1809. године,⁴ после једног дужег временског размака који је имао од свога оснивања 1804.

Војводе, као и кнезови, који се и даље помињу, али све мање као изборна лица, а више као лица постављена од стране војвода и Карађорђа, имали су дужност да одржавају ред, штите личну и имовну безбедност, извршавају наредбе војводе, саветске и судске и да купе порез. Војводе су могле да кажњавају и шибом „најдаље кроз 300 момака три пута“. Нахијски и кнежински кнезови нису имали право да врше судску власт. Сеоски кметови могли су да суде о потрицама и друге мање предмете, као што су и под Турцима чинили, али нису могли никога да кажњавају.⁵

У врховним органима власт није била подељена. Совјет, као највише управно тело, вршио је разне функције: судске, војне, дипломатске, привредне, финансијске, културне, управне и полицијске. Он је био и надлежан орган магистрата.

Реорганизација власти, која је извршена на скупштини у Београду 2. јануара 1811. године (утврђивање монархистичке владе, подела Совјета на попечитељства и Велики вилаетски суд, подела земље на нахије, кнежине и села) донела је судству неке организационе промене. Судске и управне органе, после 1811. године, постављали су Совјет и Карађорђе.⁶ Ова подела власти учињена у врховним органима није имала утицаја на разграничавање судске и полицијске власти у нижим органима.

Из Наставленија, која су издавана појединим војводама уз дипломе 1811. и 1812. године види се да су и после јануара месеца 1811. постојали само сеоски судови, магистрати у појединим варошима и Велики вилаетски суд у Београду, као апелациони и највиши за целу земљу.⁷

ЛОКАЛНА ВЛАСТ У БЕОГРАДУ

*Период до оснивања Магистрата
јануар — октобар 1807.*

Док су цивилни локални органи власти у првом устанку са ослобођењем земље у свом развоју пролазили кроз више фаза — почевши од периода када су управу, која је почивала на патријархалном карактеру

кнежинских самоуправа из предустаничког периода, спроводиле нахијске, кнежинске и сеоске старешине, па преко увођења војних лица у ову цивилну управу, војвода, подвојвода, буљубаша, до оснивања народних изборних судова и правих судова 1807. године — локална власт у Београду такав развој није имала.

Београд, који је представљао јако војно упориште, са једном од најјачих тврђава на Балкану, са великим бројем турских војника, олакшаним снабдевањем преко река и пљачкама које су Турци предузимали, био је ослобођен од стране устаника јануара месеца 1807. године.

Одмах после заузимања вароши и тврђаве била је наименована војна управа. Први војни командант Београда био је Младен Миловановић, а заповедник београдских бећара (плаћених војних дошљака) био је његов кум Милоје Петровић. Августа месеца Младен је имао под својом командом 120 војника, док је Стефан Живковић, богати трговац и лиферант, имао 200. Младен се помиње још и октобра месеца на овој дужности у време његовог сукоба са Стефаном Живковићем.⁸

Војна управа, која се територијално односила на варош и град, задржала се и после наименовања цивилне. Команданти тврђаве помињу се и даље, што је сасвим природно ако се има у виду да је Београдски град, његове арсенале оружја и муниције, морао неко да чува и брани. Половином децембра месеца 1807. године Младена Миловановића је наследио Милоје Петровић. Француски извори њега помињу као команданта Београда до 6. марта 1808.⁹ У августу исте године на томе положају налазио се Павле Поповић.¹⁰ После њега, због непронађених података, овај континуитет у цитирању личности команданата прекида се и наставља тек после нешто више од две године. У складу са оним што је чинио по нахијама да у њима поставља слабије и мање важне личности, а у Савет да доводи оне најјаче, Карађорђе је и на положај команданта тврђаве поставио, фебруара месеца 1811. године, Ђорђа Миладиновића — Гузоњу, војводу другог реда.¹¹ Према Милићевићу, он је на томе положају остао све до краја устанка.¹² Као војвода београдске посаде у граду помиње се, без података о времену вршења ове дужности, и Јовица Миловановић, синовац Младена Миловановића и зет Карађорђевог, муж његове ћерке Полексије.¹³

У земљи која је водила рат, најважнија дужност војне власти била је управно-полицијска, посебно надзор над кретањем сумњивих лица и примењивање оштрих мера према кривцима.¹⁴ Од оснивања цивилних органа до 1811. године, није нам познато, али може се претпоставити да је војна власт у обиму послова била нешто умањена. После 1811. војна власт се односи само на тврђаву, а то је свакако био резултат промена на врху. У документу о наименовању Ђорђа Гузоње 1811, са предајом кључева од горњег и доњег града, њему се ставља у надлежност да са посадом од 4 момка најсавесније чува магацине опреме, муницијске и остале.¹⁵ Мало је вероватно да се у зараћеној земљи он држао ових ограничења.^{15а}

Поред команданта града, у Београду су постојали и варошки капетани, „егзерцир-мајстори“, који су обучавали војску.¹⁶

У вароши је требало да се налази и командант београдске нахије, попут оних у ваљевској, шабачкој, смедеревској. Међутим, у приступним документима о томе нема података.

Београдски магистрат 1807—1813.

Скоро годину дана после ослобођења Београда и постављања војне власти, у време када су устаници премештали Совјет из Смедерева у Београд (новембар, децембар) да би га учинили главним градом ослобођене земље, у Београду је наименована цивилна власт. Њу је представљао Београдски магистрат.

О с н и в а њ е — Београдски магистрат основан је крајем октобра 1807. године, према уредби коју је издао Совјет, 26. октобра исте године. Овај догађај био је одмах пропраћен у службеној аустријској кореспонденцији, која се за овај период сматра најпоузданијим историјским извором, а исто тако и у новинским извештајима француске штампе, која је углавном преносила аустријске вести.

У извештају барона Симбшена, команданта Славонске генералне команде у Петроварадину, надвојводи Лудвигу у Бечу, 2. XI 1807. године, налази се и овај податак: „У Београду се организовао магистрат коме стоји на челу Петар Ичко као председник, а Михаљ Грујић (Михаило Грујовић) као полицај-комесар.“ Перш, обрштар Војне команде у Земуну, известио је ба-

рона Симбшена, 3. XI 1807. године, да је из свите генералног конзула Родофиникина један капетан постављен за полицај-директора, а Петар Ичко за председника с дванаест пандура. И мајор Кљуновић из Ковина, јављајући надвојводи Лудвигу уходске вести, истога месеца 26. XI 1807, извештава га и о оснивању Београдског магистрата: „У Београду је установљен магистрат, изабрани су већници и остали потребан персонал, а староседиоцима, као и странцима који су у њему купили куће, дато је грађанско право, као што је то у нашим државама (земљама).“¹⁷

Према француским новинским извештајима, у Београду је, после скупштине одржане децембра месеца 1807, извршена организација суда или магистрата и повећан је број чиновника. Четвртог и петог јануара Совјет је поставио чланове суда, а деветог јануара властима су послати закони и упутства по којима судови треба да поступају у правним и политичким предметима.¹⁸

И Родофиникин у свом извештају кнезу Прозоровском јавља, 9. I 1808. године, да је Совјет „уредио варошки суд, који је отпочео да суди и да води расправу и да бди над градским приходима; затим је Совјет уредио полицију, која је пресекла наједанпут све грабежи и убиства, која су се дотле дешавала.“¹⁹

Наведени подаци који се налазе у страним изворима врло одређено указују на време оснивања Београдског магистрата. Тачан дан његовог установљења могао би да буде 31. октобар или 1. новембар. Ова претпоставка оснива се на сазнању да су се из Србије и Београда вести врло брзо преносиле у Земун, а затим даље у Беч штафетом.²⁰

Унутрашња организација — На челу Београдског магистрата налазио се председник суда, који је у исто време био и управник вароши.²¹ Унутрашњу структуру Магистрата, у зависности од његове надлежности и обима послова које је вршио, чинили су суд и полиција.²²

Суд је био састављен од председника, два члана — односно двојице судија, које су називали саветницима, већницима — и секретара (или писара).²³ Председник је био постављан, а судије је требало да буду бирани на нахијским скупштинама.²⁴ Међутим, ово начело се није спроводило доследно у пракси. У документу који је Савет упутио ваљевској нахији, 1809. године, стоји да је суд „наименован“ „у вароши ва-

љевској и тоја нахији.“²⁵ Из Деловодног протокола Карађорђевог види се да су, по наредби Карађорђевој, судије биле и постављане и померане са својих места.²⁶ Самоуправна права која су постојала у погледу избора судија била су само формална. Са централизацијом целокупне власти у првом устанку и са увођењем и одржавањем војне управе, због ратног стања у којем се земља налазила, локална самоуправа била је укинута.²⁷ Тај процес, по Вуку, био је завршен 1807. године, што значи у време оснивања судова и Београдског магистрата.

Полиција је представљала извршни орган суда. Она је била састављена од полицај-директора, комесара или полицаја, писара и једног броја пандура. Како је у време првог устанка Београд био подељен на три кварта, сваки квартал је имао по једног полицијског службеника, комесара.²⁸ Надзор над безбедношћу вароши вршили су и грађани Београда. Формирани у патроле, они су обилазили и чували варош. Ако су изостали или се противили овој обавези, они су били кажњавани батинама и новчано.²⁹

Географски положај Београда и политички значај који је он све више добијао, давали су Београдском магистрату посебно место у управно-судској организацији земље. То показује упоређивање унутрашње структуре, састава особља и плата Београдског магистрата са онима у унутрашњости.

Београдски магистрат, у односу на друге судове тога времена у Србији, имао је развијенију организацију. Полицијски апарат у Београду био је много јачи него у другим варошима. Док је у Београду полиција представљала посебан орган Магистрата са одређеним апаратом, у магистратима других вароши у Србији постојала је такође извесна подељеност између судских и полицијских послова, само што се организационо она другачије одражавала. У Београдском магистрату се од полицијског особља помињу: полицај-директор, комесари или полицаји, писар и пандури. У магистратима у унутрашњости полицијске послове су обављала једно-два за то одређена лица. У Шабачком магистрату полицијске послове су вршили магистратуални вице-полицај, или магистратуални полицај и кварталмајстор, овај последњи такође као званично лице чији је избор или постављење потврђивао командант шабачке нахије Лука Лазаревић.³⁰ Плате особља Београдског магистрата биле су веће од осталих. Председник Београдског магистрата имао је 1.000 гроша, а касније 1.100 са фуражом

(сточном храном), а чланови односно судије по 500. У другим варошима председник магистрата имао је 400 гроша, а судије и секретар по 300. (Плата Јакова Ненадовића, као попечитеља унутрашњих дела 1811. године износила је 6.000 гроша — 500 дуката, а „уз то и таин — оброк у месу, хлебу и јечму).³¹

Надлежност — Београдски магистрат имао је у својој надлежности судску, управну и полицијску власт. Ова надлежност коју је Београдски магистрат одржао и после реорганизације власти извршене 1811. године, ни по чему се није разликовала од оне коју су имали магистрати у унутрашњости. Садржај рада Београдског магистрата у извесном погледу био је значајнији због места које је Београд почео да добија као политички центар ослобођене земље.

Судска надлежност Магистрата територијално се простирала на Београд и београдску нахију. Суд је расправљао и доносио пресуде у грађанским и кривичним споровима, трговачким, а понекад и у брачним, иако су они спадали у делокруг духовних судова. Убиства, силовања, похаре, злоупотребе војводске власти, насиље војвода испитивао је и пресуђивао Велики суд.³² Приликом суђења Магистрат је имао у виду пресуде „трговачког суда“, изабраног суда састављеног од трговаца.³³ Спорове Срба са аустријским поданицима у Србији је решавала Совјетна команда у Смедереву.³⁴ Она је била основана почетком 1808. године, али мешовити спорови у Шабачком магистрату престали су да се решавају марта 1809.

Управна и полицијска надлежност Магистрата односиле су се на варош. Поред тога, магистрати су заједно са командантима, капетанима, буљубашама и кнезовима учествовали и у вршењу управне и полицијске власти у нахији.

Полиција, као извршни орган суда могла је да кажњава кривце казном до 50 батина, пошто је суд имао право сваког кривца „тројеручно каштиговати“ парама, хапсом и батинама. Казне батина били су ослобођени „часни кметови, буљубаше и трговци“. Ова одредба, која је носила класни карактер из периода феудалних односа, њима је прописивала за прву погрешку казну затвора од 24 и 48 сати „о лебу и води“, за другу погрешку по 25 и 50 гроша. Тек трећи пут ако погреше, они су кажњавани батинама.³⁵

Преко Магистрата су се преносиле и неке војне наредбе.³⁶

Виши надлежни орган за Београдски магистрат, нека врста апелационог суда, био је Совјет односно Велики вилаетски суд, који је, и после 1811. године, вршио судску власт у првом и у другом степену. Поред Совјета ове функције првостепене и другостепене власти вршио је и Карађорђе, као и друге управно-полицијске дужности, које су у нижем степену припадале Магистрату. Он је издавао наредбе које су имале чисто полицијски карактер: наређивао је хапшења и пуштања људи из затвора, одређивао рок временске казне, наређивао да се гоне и хватају хајдуци, лопови и њихови јатаци, да се прогоне људи који буне народ или друге на буну нагоне. Карађорђе је извршавао казне и без решења суда.³⁷

Какав је однос постојао између Београдског магистрата и војних власти у Београду чињенички се не може тачно установити, али на основу познатих извора он се може претпоставити. Несумњиво је да у земљи која води рат војна власт сматра себе старијом од грађанске, иако постоји подела надлежности између цивилне и војне власти. Карађорђе је указивао на потребу одржавања поделе војне и цивилне власти и званично забрањивао утицај једне на другу. Године 1808. Совјет је послао своја два изасланика у шабачку, ваљевску, зворничку и ужичку нахију и уз поздраве упутио им наређење: „У којим местима Магистрат има, да се нико усудио није тому на пут стати; они људи који су у Магистрату под заклетвом, да суде по правди и по савести својој; да им нико на пут не стане.“³⁸ У Наставленију Господару кнезу Милисаву Црноречком Карађорђе је писао 1812. године: „Како и свагда што смо вам препоручивали, тако и сад вам тврдо налажемо с магистратом вашим у добром поразуменију да будете. Позната су вам и назначена вам дјела службе ваше, сљедоватељно у судејске послове нејмате се мешати, но напротив тога надлежи вам у свако време магистрату сваку рукопомоћ чинити и кривце које овај заште предати. Равно и магистрату се налаже у војна дела да се не мешају нити војводама у томе сметају, по пропису својему да се владају.“³⁹

Команданти нису представљали никакву надлежну власт за магистрате. „Суду ваљевском најприје господар Јаков Ненадовић, пак прочи служитељ народни почитаније да имају и да буду огледало прочим свим живућим у Ваљеву и тоја нахији.“ Жалбе Вилаетском суду са писмом магистратског суда упућивале су се њему директно, не преко војних команданата. Ништа више сем поштовања и сарадње није

налагала у њиховим односима Уредба из 1809. године намењена Ваљевском магистрату.⁴⁰

Иако нису били надлежна власт за магистрате, команданти и војводе су у току читавог периода првог устанка вршили утицај на њихов рад. Команданти су били извршиоци више власти. Преко њих су се неке важније заповести преносиле магистратима. У једном распису који је упућен појединим нахијским командантима, после одлука донесених у Тополи децембра 1808. године, означен је њихов положај. Све старешине у округу (свакако среске и сеоске) биле су дужне да се покорављају окружном команданту, од њега заповести да примају и одговор да му дају. Који би се њему противио био би оглашен кривим као да се противи врховном господару и Савету.⁴¹ Године 1811. дата је диплома Луки Лазаревићу, као и другим војводама. У њој стоји: „Ви да будете полниј извршитељ вољи правитељствујућња совјета народња, и вољи мојој.“ За војне послове он је требало да се обраћа министру војном, за унутрашње министру унутрашњих дела.⁴²

Карађорђе као и друге старешине нису се увек придржавали упутстава која су издавали о немешању војне у цивилну власт. Њихово управљање народом, због прилика у којима су се налазили, било је далеко свирепије и неумољивије од управљања некадашњих кнежинских старешина бираних од народа.⁴³ У једном разговору, који су водили фебруара месеца 1812. године у Петрограду Јаков Ненадовић, Сима Марковић и Михаило Грујовић — приликом којег је Грујовић казао Ненадовићу „Јакове, Јакове, ви знате хајдуковати, а не судити, у суд ваља људе зреле, учене“ — били су изнети и случајеви грубог и свирепог кажњавања самовољно примењиваног од стране старешина, без одлуке суда.⁴⁴ Према Деловодном протоколу Шабачког магистрата, Лука Лазаревић, као командант шабачке нахије учествовао је у суђењу у неким случајевима (одређивање међе), пуштао је затворенике пре времена у част рођења свога сина, па чак опраштао и смртне казне, које су биле искључиво у надлежности Карађорђа и Совјета.⁴⁵ Године 1813. Карађорђе је наредио Младену Миловановићу, министру војном, а не Илији Марковићу, министру правде, главном вилаетском судији, да призове Гоцу, члана Магистрата кладовског и да му заповеди да се у будуће боље влада, јер ће главу изгубити.⁴⁶

Постоји могућност да је Београдски магистрат, због близине Совјета, ипак био у

нешто другачијем положају од других судова у Србији, мање изложен самовољи самих команданата, али сигурно не Карађорђа и других већих старешина.

Духовни судови, у кнежинама и нахијама, које помиње Вукићевић, према опису Родофиникиновом, решавали су предмете о разводу, женидби, понашању свештеника и о школама.⁴⁷

Послови — У оквиру своје надлежности, судске управне и полицијске, Магистрат је обављао разне послове.

Београдски магистрат је требало „мале послове“ да прегледа и тужбе да прима, осим оних који се односе на убиства. Спорови су се водили због дугова, имовине, власништва, деобе, наслеђа. Кривице су се односиле на дела против државе и њеног уређења, живота и тела, имовине, брака, породице, части, службене дужности. О споровима који су се водили пред турским судовима пре револуције, није се могло судити нити су могла да се наплаћују било каква потраживања.⁴⁸

Велике неприлике властима задавала је и хајдучија, појава везана за капиталистичке односе у специфичном виду.⁴⁹ Она је сматрана за врло опасно кривично дело противу власти. Није нам познато колико је хајдучија била распрострањена у београдској нахији. Шабачки магистрат је гонио хајдуке нарочито 1808. године. По селима су стављане строге страже. Кнежинама су давани и рокови од десет дана за њихово истребљење. Хајдуци су терани не само из нахије него и из земље. Село које су хајдуци похарали, морало је да надокнађује штету. Саучесници су били убијани, а сеоски кметови који су у дужности зајтели, слати су на вечиту робију.⁵⁰

Поред спорова и кривица Магистрат је обављао и друге судске послове: утврђивао међе између села, потврђивао исправе нижих власти, издавао сведетелства, уверења, тапије. Године 1808. Совјет је наредио да од 20. маја „не би смео усудити (се) нико без знања магистрата продати кућу и виноград, ливаду и ред воденички и свакога грунта земљу док пред судом пазар неучини и под муром (печатом) књигу на своје добро, земљу или што прода, не узме, јер, који би то трефио или продати ил купити без овога мур и књиге, пазар хоће се кварити.“⁵¹ Ово је важило и за турска имања „куће и остале миљкове“ за које је Совјет издао једну уредбу крајем 1807. године за Београд и остале нахије.⁵² У Београду је тапије издавао и Совјет. Један број тих тапија је сачуван. Није нам познато каква је

Магистратъ.

Мили је другъ поднео ми пред славногъ
 Магистратомъ Београдскимъ по његовомъ
 Свѣдѣнју свѣдоштвоу нашоу Г. Драгутинъ
 Милутиновићъ из Земуна најлакшијомъ
 својомъ Драгитомъ у Кошовомъ мѣстѣ
 Бѣкира из Крупањѣ.
 Мили да седе у другомъ нашоу
 Магистратомъ Нема, да Богъ
 мије вѣроује да се овако Магистрату
 и својомъ именованомъ Кошверждавану
 у Београду 18го Вул:
 808
 Мили Поповићъ

Потврђено у Магистрату Београдскомъ.

Магистрат београдски потврђује изјаву Трпка Поповића да је Драгутин Милутиновић, трговац, из Земунa, исплатио свога пратиоца Беџира из Крупањa. (Оригинал, Историјски архив Београда, Земунски магистрат, 1808, Ј. 1827).

Le Magistrat de Belgrade confirme la déclaration de Trpko Popović que Dragutin Milutinovic, marchand de Zemun a acquitté son accompagnateur Bečir de Krupanj. (Original, Archives historiques de Belgrade, Magistrat de Zemun, 1808, J. 1827).

Nr. 780.

Von Seiner Oesterreichisch-Kaiserlich-Königlich-Apostolischen Majestät im Königreich Slavonien, und Herzogthume Syrmien

aufgestelltem Gränz-General-Militär-Kommando wegen, kund und zu wissen: *Wapfland bezuglicher Dinge*

*Jovan Markovic Contribuable von Zemlin, von willehmd Natur, Pfleger, Gürtler, Gürtel-
Angehöriger, von Linden Anz. Kind, von Belkumwiler Angehöriger, sammt beyden
Sohnen sind die Continuarung bey dem 11ten October 1808. nach Belgrad für den Verkauf
zu bringen von Belkumwiler angefallen, von demselben Angehöriger bey dem
11ten October 1808. nach Belgrad zu bringen.*

Als wird Jedermänniglich ersucht, die unterstehende Militär-Behörden aber ernstlich befehliget, obbenannt *Jovan Markovic*

nicht allein bis dahin aller Orten frey, und ungehindert passiren, sondern auch allen geneigten Willen, und guten Vorschub angedeihen zu lassen.

Dieser Paß ist auf *3. Monate* gültig.

Seiner Oefft. K. K. Apostolischen Majestät weltlicher geheimer Rath, des Maria Theresien Ordens-Kitter, General-Feldmarschal-Lieutenant, und Inhaber des 43ten Linien-Infanterie-Regiments, kommandirender General im Königreich Slavonien, und Herzogthum Syrmien, dann des Slav. Dants. Appellations-Berichts Präses.

Maximilian

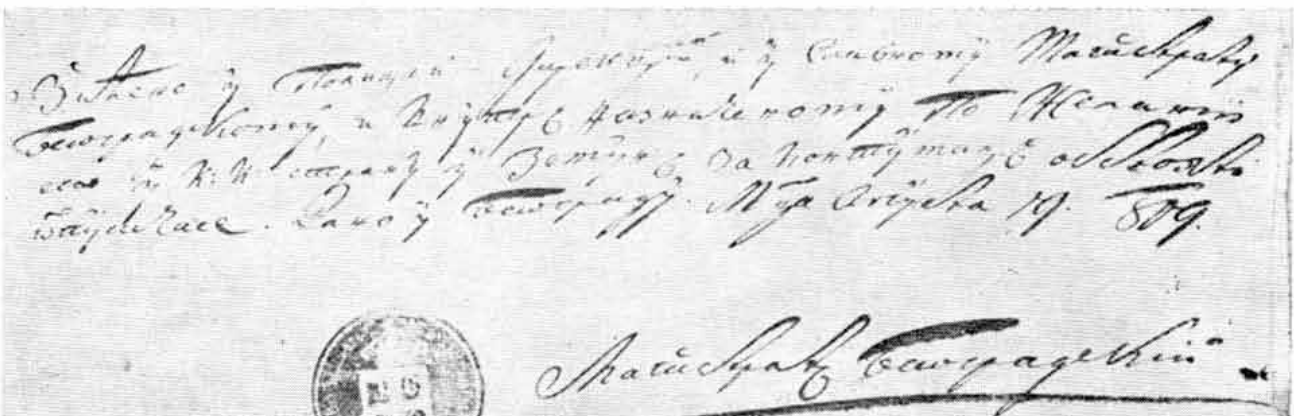
EX CANCELLARIA BELLICA:

Peterwardein, am *15ten October 1808.*

Apollonia

Пасош Славонске генералне команде издат у Петроварадину Јовану Марковићу, земунском контрибуенту да би могао у Београду да прода своје вино. (Оригинал, Ист. арх. Бгд, Земунски магистрат, 15. октобар 1808).

Le passeport du Quartier général de Slavonie délivré dans la ville de Petrovaradin à Jovan Marković, contribuable de Zemun afin qu'il puisse vendre le vin à Belgrade. (Original, Archives historiques de Belgrade, Magistrat de Zemun, le 15 octobre 1808).

Полициј дирекција и Магистрат београдски дају визу на пасош Јована Марковића, за прелаз из Београда у Земун. (Оригинал, Ист. арх. Бгд., Земунски магистрат, 19. август 1809).

La direction de la police et le Magistrat de Belgrade apposent le visa sur le passeport de Jovan Marković, pour que celui-ci puisse passer de Zemun à Belgrade.

надлежност у том погледу постојала између Совјета и Београдског магистрата. Да ли је можда у Београду, за разлику од других вароши, тапије, нарочито за турска имања, издавао Совјет уместо Магистрата?

Суд је узимао таксу за предмете које је пресуђивао. Она се процењивала „и по три гроша на сто од кривца“. Овај новац и онај који се узимао од казни, представљао је приход касе.⁵³

Број послова из делокруга управе био је мањи. Послови су се односили првенствено на прикупљање прихода. Магистрат је по наређењу Совјета и Карађорђа куповао за државне потребе волове, јечам, сено, дрва и слао Совјету и војсци, исплаћивао жито, брашно које је примао од Совјета, делио је то „по мало“ сиротињи, водио надзор над жирородном гором и продајом жира, разрезивао порез на кнежине, учествовао у откупу робља, поправци џамија, упућивао неимаре у Тополу, слао упутства старешинама да народ добро саветују и објављивао заповести Совјета и Карађорђа.⁵⁴

У дужности полиције спадали су: политички надзор и чување јавне безбедности. О пословима које је требало полиција да врши у време устанка има више забележених података. Вук наводи да је крајем 1807. године Совјет издао једну наредбу за новце „како ће у земљи ићи“. Француска штампа донела је вест, марта 1808, да ће полицијска управа у Београду „да пази на становништво као и на трговинске послове, да одржава ред и чистоћу по улицама, и најзад да предузима све што би зајемчавало јавну безбедност.“ Иван Каменској пише 1808. године у својој књизи *Servien*: „Полиција има строго да пази ко говори непристојно и несмотрено против Сената, уређења и страних сила, и таквога ће хватати и кривичном суду предавати. Цене за јестиво и пиће утврдиће се законски и објавити, па ко ту таксу прекорачи први и други пут одузеће му се роба, а трећи пут и роба одузети и телесно ће бити каштигован.“ „Аустријски аршин и мера за пиће уведени су у целој земљи, а полиција ће се старати да не буде злоупотреба при служењу овим мерама. Турска мера ока за тежину задржаће се и даље.“ „Суд ваљевски особито да пази на зле људе, као на хајдуке, шпионе и проче тако да се у целој Нахији ваљевској нигде ниједан задржати не може.“⁵⁵

Што се тиче политичке безбедности. Београдска полиција се старала углавном о територији коју је заузимала варош. Дуж-

ности ширег карактера, као што је на пример одржавање шпијунске мреже у суседним земљама биле су претпостављамо у војној надлежности. Пошто се Србија налазила са Турском у ратном стању, највећа пажња српских власти била је усмерена на борбу са турским шпијунима, а много мање са шпијунима из Аустрије и Русије. Међутим, постоје подаци који указују да је Магистрат своје људе, можда по наређењу Совјета, слао са извесним задацима у Аустрију и друге крајеве. Године 1809. неки Поповић Ђорђе, аустријски конфидент, иначе пропали арадски трговац и аустријски шпијун, био је осумњичен од стране аустријских власти, пошто се није враћао шест месеци из Београда у Аустрију, да је постао члан Београдске полиције и да врши шпијунажу у Славонији и Банату у корист Србијанаца. Он је био и у служби код Родофиникина као келнер. Д. Јанковић сматра да је он можда давао, посредно или непосредно, нека обавештења и извештачима за новине.⁵⁶

У одржавање политичке безбедности спадао је и строг надзор полиције над кретањем становника. Нико није могао ни на пет сати да иде из вароши без пасоша. Свако лице које је стигло у варош морало је да се пријави, добије дозволу за останак и за упражњавање неког посла.

Одржавање јавне безбедности у вароши вршило се путем класичних полицијских послова, као што су надзор над:

пијацама и просјацима,
ценама намирница. У Шабачком магистрату ценовници за намирнице (хлеб, вино, ракија, месо, свеће, риба, мед, масло, лој) издати су 1808. године и 1811. Прекршилац овога „нарака“ (ценовника), кажњавао се са 12 гроша „штрофа“ или 25 батина,

кантарима, којима су мерене намирнице и које су поједини грађани закупуљивали,

пекарницама, механама, касапницама. „Визитирање“ ових радњи полиција је предузимала ради проналажења криве мере „ексик мере“ „ексик лебова“,

одржавањем чистоће. Године 1809. Шабачки магистрат је издао наредбу која је прописивала редовно изношење ђубрета, чишћење оцака и држање судова са водом за случај пожара.

Као извршни орган суда, полиција је протеривала кривце из вароши, наређивала губере и извршавала казне.

Полиција је издавала дозволе и потврде за слободно наплаћивање дуга, за сечу хростове грађе и дасака.

За пасоше је наплаћивана такса од 10 пара. Тај приход је ишао у корист секретара.

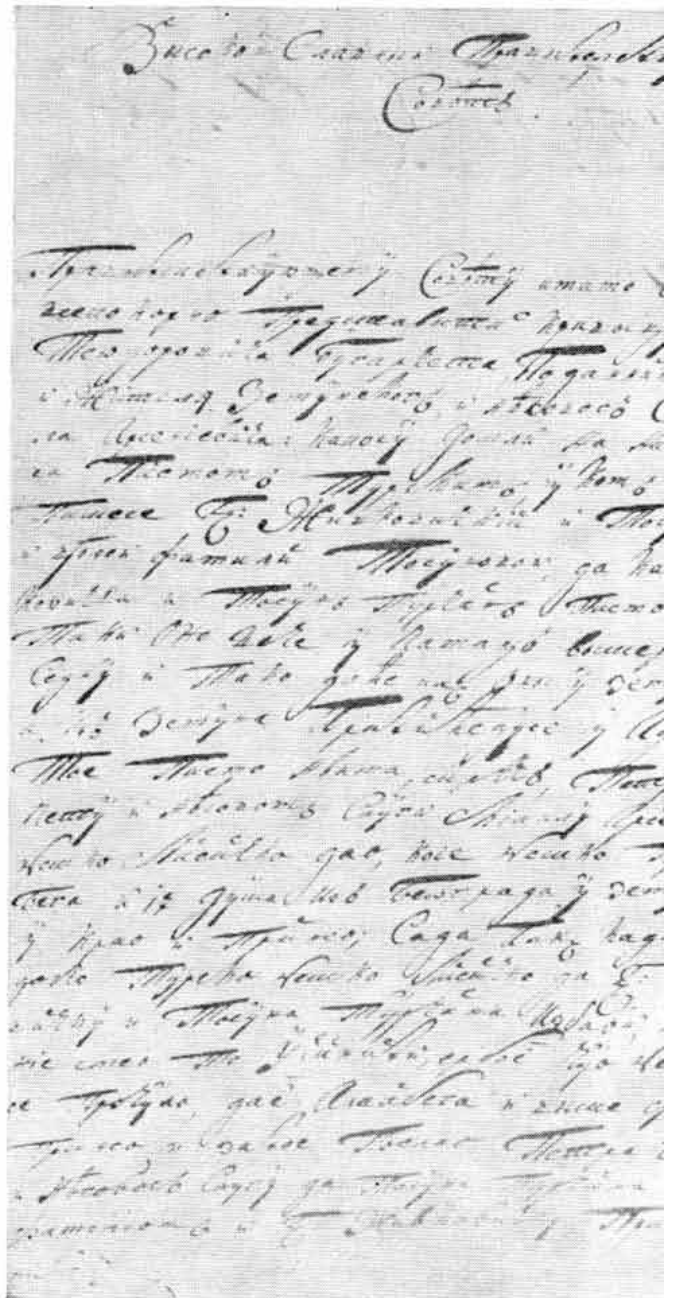
Поред ових послова који су се односили на саму варош, полиција је, као што је већ речено, обављала са војним властима и управним, један мањи број послова, од којих се могу као најважнији споменути; надзор над прелазима и гоњење хајдука.

Шабачки магистрат је будно пазио на прелазе, нарочито 1809. године. За недозвољен прелаз преко Дрине Магистрат је кажњавао са 25, 100 батина, са хитним иселовањем породице из града. Скелеције нису смеле никога да пусте без дозволе Магистрата.⁵⁷

Начин суђења и администрација — Пред Београдским магистратом, као и пред другим судовима у Србији, сва лица, која су се појављивала као странке, имала су иста права. „И сваком једнако да се суди, буд богатому или најбеднијему сиромашу.“ Судијама је саветовано да на суђењима одбаце „сву пизму“, „зло срце“ и „злу вољу.“⁵⁸

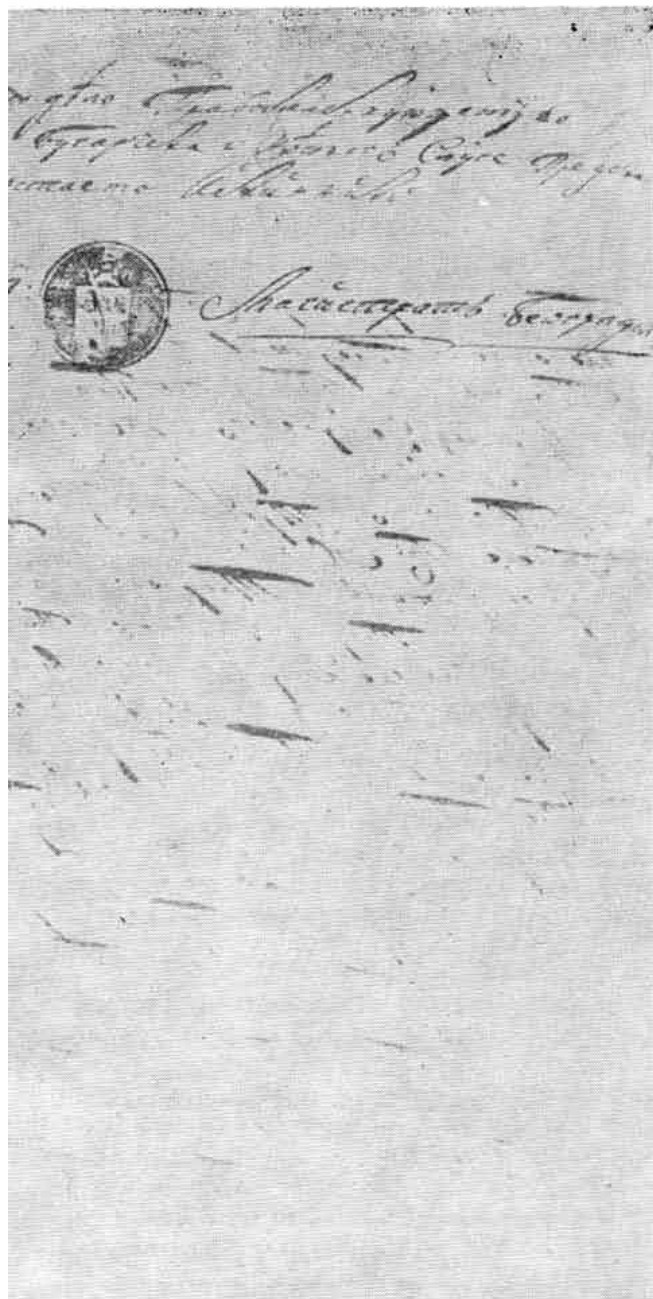
У судовима се судило углавном по обичајном праву, а понекад на основу савести и осећања правичности, иако су у то време постојала два закона, Проте Матеје, за који се сматра да је важио само на територији ваљевске нахије и Карађорђево криминални законик, пројект из последњих година овога периода, који није у живот уведен. За регулисање друштвених односа суд је узимао у обзир уредбе, наредбе, решења и друга акта која је Совјет издавао, као и наредбе и прописе које је издавао сваки магистрат. Приликом суђења примењиван је усмени поступак. Као докази служили су: заклетва, заклетва путем коцке, сведоци, признање, јавна исправа, душевници, свод, мазија. Од казни, примењиване су: новчана казна (ређе), телесна казна, затвор или хапс (ређе), робија, лишење звања, расељавање, прогонство, мртва шиба, смртна казна, вешање, бацање у воду, спаљивање, вађење очију, пребијање ногу и руку.⁵⁹

После оснивања судава Совјет је послао судијама, крајем децембра 1807. године, упутства за рад у вези правних и политичких питања, али исто тако и у вези полицијских послова. Ниједан примерак ових упутстава није сачуван. Претпоставља се да су она више упућивала судије како да

Акт Магистрата Београдског Правитељствујуицем совјету о кривници Петра Тодоровића Бугарчета из Земуна и његовог слуге. (Оригинал, Историјски архив Београда, Земунски магистрат, 1810, Ј. 974. Прилог).

се понашају према народу, односно странкама које к њима долазе, него како да суде. И 1811. године требало је да судије дођу у Савет „да прима поуке и упутства како ће судити и како ће поступати.“ Уредба од 12 тачака коју су издали Карађорђе и Савет била је разаслана војводама 1812. године.⁶⁰

L'acte du Magistrat de Belgrade au Praviteljstvujušči Soviet concernant la culpabilité de Petar Todorović Bugarče de Zemun et de son serviteur. (Original, Archives historiques de Belgrade, le Magistrat de Zemun, 1810, J. 974.)

Предавања о државном праву, међународном, судском кривичном поступку, која су на Великој школи држали Иван Југовић и после њега Лазар Војновић имала су свакако утицаја на формирање правне свести ђака ове Школе,⁶¹ од којих су неки ушли у администрацију, а двојица 1812. и у Београдски магистрат.⁶²

У суду се сваки дан судило. Он је имао своје утврђено радно време. Саслушања су се вршила у канцеларији, као и све остале судске радње. Тужбе, заповести, решења излазила су писана из канцеларије. Наредбе и обавештења јавности су саопштavana преко добоша.⁶³

Администрација се водила по хронолошком систему. Пресуде су биле писане и завођене у деловодни протокол. Судаћи по Протоколу Шабачког магистрата, преписка између магистрата у Србији била је врло слаба, а можда и никаква. Она је вођена са вишим властима. По пропису, сваки докуменат је требало да потписује најстарији судија, председник или секретар. Међутим, сачувана документа показују да су се у пракси документа потврђивала не личним потписима него само печатом и ознаком „Магистрат београдски“, која је стајала уз печат.⁶⁴ За овај печат, који се иначе слабо распознаје на сачуваним документима, Сретен Поповић каже да представља: „... грб са оцилом, а одозго отворена круна. Око грба нема ни венца ни порфире — перде, него натпис: „Печат Магистрата београдског.“⁶⁵

Зграда — Није нам познато где се налазила зграда Београдског магистрата.

Од најранијих дана постојања судова у време првог устанка наметали су се извесни захтеви који су се односили на њихов смештај. Први изабрани суд у ваљевској нахији, маја 1804, по проти Матеји, имао је колебу и апс.⁶⁶ Године 1809. Совјет је тражио опет од Ваљевског магистрата „дом судејски да се определи“. У суду су странке морале да се понашају са поштовањем према установи у коју су долазиле и према извршиоцима закона. Као пример целом становништву требало је да служе старешине почев од команданта па до најнижег устаника. „Ниједном, од најпростијег човека до најпоглавитијег, није слободно под пусатом у канцеларији указати се“ већ га мора пред канцеларијом оставити.⁶⁷

Према ономе како је Совјет био опремљен 1808. године, Магистрат од намештаја није могао ништа више да има сем стола за писање и најнужнијег писаћег прибора.⁶⁸

Затвор се налазио при Магистрату и у Небојиша кули. Први као притвор, а други за робију, од раније познат као тешка тамница.⁶⁹

Особље — Председници Београдског магистрата били су врло познате личности свога времена. Особље, постављено 1807.

године, требало је да представља ислужене војнике који знају читати и писати. Замена особља, односно нова постављења, требало је да буду извршена 1811,⁷⁰ свакако у складу са новим и већим захтевима о њиховој спреми.

Прикупљени подаци из разних извора о чиновницима Београдског магистрата, чији су животи били бурни исто онолико колико и време у којем су живели, досежу углавном до 1810. године.

Први председник Београдског магистрата, Петар Ичко, позната је личност из првог устанка. Трговац памука и кордована пре аустријско-турског рата, конзул грчких трговаца у Београду, први тумач турског посланика Азис-ефендије у Берлину, а неко време, по Родофиникину, и тумач турског посланика у Бечу, Ичко је учествовао у догађајима који су непосредно претходили устанку, у припремама за побуну против јаничара коју је Хаџи-Мустафа, Ичков заштитник, намеравао да дигне са неколико својих поузданих људи. Године 1804. Ичко се придружио устаницима и чинио им велике услуге купујући храну за војску у Срему и Банату, преговарајући са Турцима као српски изасланик у Цариграду 1806. године и вршећи друге дипломатске мисије у корист Срба. Због оваквог држања, знања грчког, српског, турског и свих живих европских језика, због свестраног образовања и способности да врши ове послове, први председник Београдског магистрата уживао је велики углед код Србијанаца и код Карађорђа, а због своје умешности, важности и утицаја, Ичко је по мишљењу митрополита Стратимировића, у почетку устанка, сматран за једног од првих људи у Србији. Тамну страну његове личности открива опет Стратимировић, који је, како се мисли, био слободни зидар као Петар Ичко, Јанко Катић и још неки Турци. Поред најпохвалнијих израза о Ичку, Стратимировић је указивао на „подлачки карактер овога човека“, који је учествовао са митрополитом Леонтијем и Јанком Катићем у убиству извршеном дављењем над митрополитом Методијем 1801. године.⁷¹

Радич Петровић је дошао на положај председника Београдског магистрата после Ичкове смрти 16. маја 1808. године.^{71а} За разлику од Ичка који је својим знањем језика, путовањима (Берлин, Беч, Цариград, Београд) и везама са утицајним личностима свога времена морао да има широке видике, други председник Београдског магистрата био је веран изданак тла са којег је потекао. Његов животни пут је сличан

путевима многих јунака тога времена, а његова смрт, 1816. године, као приврженика Карађорђевог, представља један од оног низа жалосних догађаја који су уследили после пропасти устанка.

Године 1804. када је отпочела борба Срба против дахија, Радич, који је, иако рођен у Остружници, у то време живео у Земуну као пензионисани фрајкорски капетан и бавио се трговином, прешао је у Србију и учествовао у дизању народа на устанак и у борбама за ослобођење. У устаничким борбама он се користио искуством и вештином које је стекао у аустријско-турском (1788—1791) и аустријско-француском рату (1792—1797). У аустријско-турском рату, у Михаљевићевом одреду, заједно са Карађорђем, својим „посинком“, он је освајао Пожегу, Београд, Карановац, Јагодину, Параћин, Крушевац и показао велико јунаштво. После 1804. године, у току устанка, Турци су више пута тражили, да Аустрија опозове своје официре српске народности, који су се налазили у устаничкој војсци, а на првом месту Радича Петровића. Међутим, позиви аустријских власти упућени Радичу Петровићу били су узалудни. Он је и даље остао у Србији, борио се за ослобођење, руководио неким операцијама (опсада Карановца) и одржавао везе са аустријским официрима и својим синовима, набављајући преко синова муницију за Србе.

Када је дошао на положај председника Београдског магистрата Радич Петровић је већ био превалио доста година и за собом оставио многе окршаје. Нићифор Нинковић у своме Живниописанију изнео је свој сусрет са Радичем по преласку у Србију: „Одем у суд. Ту седи старац Радич капетан за асталом и проче судије. Упита ме Радич:

Одакле си јуначе?

Реко му:

Из Добринаца сремскије.

Па што си дошао овамо?

Дошао сам штогод отечеству помоћи.

Па лепо, сине, добро си нам дошао. Тако, сад иди у чаршију, па гледај себи уживљеније.“⁷²

Као председник Београдског магистрата, рањен и погурен, Радич је обучавао у коњичким и пешадијским вежбама београдске трговце и друге грађане. А када је Карађорђе објавио 1809. године, после Синђелићеве херојске погибије и његових јунака на Чегру, да сви људи од 10. до 90. године „ко само иоле може да носи пушку“ похита на Делиград, Радич је, 13. августа, са око стотину људи отишао на фронт.

Јунак и велики родољуб, Радич је остао на положају председника Београдског магистрата од маја месеца 1808. до можда јуна 1809.⁷³ године. Маја и јуна 1812, поново се јавља у изворима као председник Београдског магистрата.⁷⁴

Од друге половине 1809. године до почетка 1810. председник Београдског магистрата био је Иван Југовић (Јован Савић). Овај Србин из Сомбора, који је завршио „мађарска права“ и према Вуковој изјави био „из реда најученијих и најпааметнијих Срба“ обављао је разне дужности. Пре него што је дошао у Магистрат он је био професор у Карловцима, писар код владике Шакабанде у Вршцу, а по доласку у Србију 1805. године писар у Совјету, први секретар у Совјету, професор историје и рачунице на Великој школи. Два пута је био истериван из Совјета, крајем 1807. и 1812. Вук наводи да су Карађорђе и Совјет, у почетку 1809. године, послали Југовића у Букурешт, у руски главни стан, заједно с Павлом Поповићем, совјетником нахије београдске и Карађорђевим секретаром Јанићијем Димитријевићем. „Када се Југовић врати из Каравлашке, Карађорђе га постави за претседника у београдском суду.“ Почетком 1810. године ишао је Југовић у Беч, а после Доситејеве смрти (28. III 1811) постављен је за попечитеља просвете.⁷⁵ Када је у току те 1810/11. године изишао из Магистрата, није нам познато.

Павле Сретеновић, родом из Лисовића код Раче, био је члан Магистрата, а неко време, свакако после одласка Радичевог 1809, он је можда замењивао и вршио дужност председника Магистрата. Међу уходским вестима које је оберштар Перш слао барону Симбшену, 14. јуна 1809, налази се и податак да у Београду нема команду Павле Поповић него Павле Сретеновић, „Zu Bellgrad hat nicht Pavle Poppovics sondern Pavle Szretenovics und der Senator Илија (Марковић) das Commando.“^{75a} Прота Матеја, изгледа, није Сретеновића сматрао за јако поуздана човека. Он му је замерио што му се 1815. године обратио из Земуна у Беч за интервенцију код Недобе и евентуални одлазак у Русију, пошто није могао да подноси гоњење од Немаца, у време када је народ у Србији трпео сечу од Турака. Не могавши да пређе у Русију Павле Сретеновић се вратио у Србију. У време преговора Милошевих са Марашлијом и стационирања једног турског одељења са Ђехаја бегом

око Батал-џамије, Павле Поповић и Паја Сретеновић из Лисовића били су одређени да се код Ђехаја бега по један од њих налази.

Године 1817, 1821, 1822, Павле Сретеновић је радио у Народној канцеларији.⁷⁶

Други члан Београдског магистрата Никола Делигеоргијевић (Делиђорђевић, Дели Георгије), капетан, родом из Македоније, служио је код фрајкораца три године за време аустријско-турског рата. У Србији се бавио трговином. Из тефтера Стефана Георгија, земунског трговца види се да је Делигеоргијевић 1807. године дуговао трговцу Стефану Георгију 3277 форинти за 6 вагона шљивовице, комовице и за неку другу робу. Дуг му је у ратама отплаћивао. Са Младеном Миловановићем, коме је био неко време писар, а свакако и тумач, пошто је знао врло добро немачки језик, прелазео је у Земун, маја месеца 1808. године да поздраве надвојводу Лудвига. Као већи број Срба онога времена (Петар Ичко, Карађорђев секретар Стеван Јевтић, секретар Совјета Иван Југовић, и други) тајно је радио за Аустрију. Симбшен је 1808. године поделио једну суму дуката лицима која су шпијунирала Србе у корист Аустрије. Делиградовић је за свој труд добио 12 дуката.⁷⁷

Делигеоргијевић је у Магистрату издавао пасоше. Када је Нићифор Нинковић дошао у Београд ради трговине, отишао је код Делигеоргијевића. „Иштем пасош за у Брзу. Но овај ни осолити, говорећи: Ти оћеш да бежиш у Влашку.“⁷⁸ Према једном документу Земунског магистрата Делигеоргијевић је био председник Београдског суда 1812. године. Агамал, контумацки тумач, распитивао се 7. јула 1812. године, кад је био у Београду, код Дели Георгија, „градоначелника града Београда“, о Тодору Кирици, сину земунског трговца Јована.⁷⁹

Васа Матијашевић био је писар, и суђећи по стиховима Томе Морињанина своју дужност је добро вршио. Умро је у Новом Саду, где је и рођен.⁸⁰

Од службеника Магистрата помиње се и Неша Јовановић, писар.⁸¹

Полиција је, као што је већ речено, имала свој посебан апарат.

Први директор полиције био је Илија Феодоровић звани бег Новокрштени (Новокрштени, Новокршчени, Беј Новокршченев, Беин Новокршченев, Угринчић — Требињени, Угришић Требињени). Пореклом је по једнима био Арнаутин, по дру-

гима, што је тачније, Србин. У руској војсци имао је чин капетана. Генерал Михелсон га је послао у Србију, као изасланика руске главне команде, кад је 1807. године почео рат Руса и Турака. У Србији се тукао са Турцима и трговао као ортак Младена Миловановића и Милоја Петровића, држао под закуп продају соли и закуп на извоз шумског дрвета. Срби су га наводно волели зато што је био против Грка, Родофиникина и митрополита Леонтија. Совјет му је 1808. године поклонио једну турску кућу, коју је касније купио Јаков Ненадовић и у њој становао као попечитељ унутрашњих дела.

Постављење Илије Феодоровића на положај директора Полиције било је у исто време када и постављење Ичкова на положај председника Магистрата. У јануару месецу 1808. године Перш је јавио да се онај руски официр који у полицијској управи представља највише надзорно лице, зове Илија Феодоровић Новокрштени, а да је Михаило Грујевић писар полицијске управе.

Новокрштени је на дужности директора Полиције остао све до почетка априла 1809. године, када је био опозван у Букурешт. Илија Феодоровић „трудио се, са договором верховнога војда све је радио оно што је било на ползу сербскога народа и на славу русискога императора.“ Српске власти су имале у њега поверење. Када су пред Саветом, децембра 1808, били испитивани митрополит Леонтије, Стефан Живковић-Телемок, секретар Совјета, и Никола Поповић Видинац због писма које је Мула паша из Видина послао Родофиникину и због вести које су се проносиле о издаји и продаји Србије од стране Родофиникина и митрополита Леонтија на преговорима у Голубињу, Новокрштени је био позван у Савет, свакако не само због положаја који је заузимао као директор Полиције него и због поверења које је уживао. Новокрштени је заједно са Карађорђем и Младеном учествовао у испитивању ових личности. Одлазак Новокрштеног из Београда изазвао је коментаре. По једнима, Родофиникин, с којим се он није слагао, оклеветао га је код књаза Прозоровског зато што је био против грчког плана, измамо га је из Београда у Пореч „и невинога чрез фелдјегера из Србије отпратио, на жалост свем Сербам.“ По другима Илију је сам Родофиникин послао из Пореча у Вла-

шку, а глас о његовом уморству, да је приликом прелаза нападнут, убијен од разбојника и бачен у Дунав, намерно је распрострањен због његових многобројних дугова које је оставио у Београду.⁸²

У време оснивања Магистрата, крајем октобра 1807. године, полицај-комесар био је Михаило Грујевић. На томе месту помиње се и јануара месеца 1808. Исте године он је постао писар у Совјету. Рођен у Руми, Михаило Грујевић је завршио школу у Аустрији и пре доласка у Србију 1805. био је неко време у Русији са братом Божом. Пребегавши 1813. године у Аустрију Грујевић се вратио 1834. поново у Србију и радио у Београдском суду и у окружним судовима Зајечара и Крагујевца. Августа 1837. Милош је „подполковника Грујевића“ поставио „тајним полицајем“ у Београду и наредио да заједно са Германом и П. Стоилом похвата шпијуне који шире „којекакве гласове“ по Аустрији.⁸³

Други комесар полиције, од самог оснивања Магистрата, био је Стеван Живковић, трговац, који се јако обогатио продавајући муницију устаницима. По доласку у Србију, 1805, он је вршио неке дипломатске мисије (Цариград, Влашка). Године 1807. био је заповедник бећара и по броју људи које је имао, он је био јачи и од самог команданта Београда Младена Миловановића. За Живковића, као комесара полиције, везан је један инцидент који се десио у Београду новембра месеца 1807. године. Живковић је био оптужен да је тајни подстрекач за писање једне лажне прокламације упућене Београђанима, наводно од стране Совјета, а увредљиве за Родофиникина. Пошто је признао кривицу Совјет је, ради примера другима, осудио Живковића, 9. новембра, на смртну казну, као издајцу. Иако му је Родофиникин ову увреду опростио, Совјет није хтео да измени своју одлуку без добијања сагласности од руског цара. Тек када је од цара стигло помиловање, Живковић је био ослобођен 21. фебруара 1808. године и поново враћен на своје место другог комесара Београдске полиције. О његовом даљем раду у Полицији никакви подаци нису нађени.⁸⁴

У фебруару месецу 1809. године у Београдској полицији радила су три комесара: Јефта Кристић, Петар Томић и кнез Јовица.⁸⁵

Комесар Јефта Кристић или Христић рођен је у Новом Саду. Тома Милиновић-Морињанин посветио му је стихове:

„У Београд, Комесар бијаше
Јефта Кристић именован се зваше.
С пазарима свијем управљаше,
Магистрат му бјеше допустио,
Да по граду мјери и управља
И да квари оно што неваља,
Како другдје Полиц-мајстор ради.
Пак га народ полицајом зваше
Иначе га звати неумјаше,
Он исправно доста управљаше.“⁸⁶

Други комесар полиције Петар Томић, иначе звани Димитрије Станимиров, такође је дошао из Новог Сада у Београд. Он је 14. августа 1807. године пребегао у Србију са неким Стеваном Беговићем, а уз помоћ контрибуента Филипа Илића и „српског приватног учитеља“ Јоакима Вујића. Петар Томић је имао „врло лијеп глас и био добар пјевач.“ Доситеј га је повео Родофиникину ради честитања „за ново лето 1808. године“ и тада је Томић отпевао Родофиникину Доситејеве стихове испеване домаћину и руском цару. Поред тога што је био певач, Петар Томић је био и стихотворац. Једну песму је посветио Карађорђу 1807. године, а испевао је и песму коју су Срби певали на Мајалосу у Топчидеру код Београда 1808. Песме Петра Томића, полицијског комесара, Вук је преписао у једну свештицу са епитафом Чардаклије од Доситеја, Југовићевим памфлетом против Доситеја и још два песмама.

Петар Томић је био неко време писар војводе Добриња. Знајући каравлашки ишао је са њим у Букурешт.

Када је Родофиникин пошао из Београда августа месеца 1809. године, он је са собом повео неколико српских чиновника међу којима су били Јефта Христић и Петар Томић.⁸⁷

Кнез Јовица био је и кнез колубарски и звао се Милутиновић Јовица.^{87а}

СТРАНИ УТИЦАЈИ НА ФОРМИРАЊЕ МАГИСТРАТА У СРБИЈИ

Формирање и развој магистрата у Србији били су изложени утицајима са стране. Овај рад се бави оним утицајима који су долазили из Аустрије и Француске.

Утицаји из Аустрије

Док је организација врховне и централне власти, Совјета, у току првог устанка, вршена под утицајем Руса, организација

нижих органа, судова, била је под утицајем Аустрије. Овај утицај Аустрије на развој магистрата у Србији може се јасно видети упоређењем рада Земунског магистрата са Београдским, о којем је напред писано.

Земунски магистрат (1749—1871), у време првог устанка, представљао је аутономну управно-судску установу на територији Војне границе, где је владало војно уређење. На челу Магистрата налазио се управник вароши, градоначелник (Bürgermeister). Он је био биран од комунитетских грађана а постављан од Генералне команде. Требало је да буде војно лице, официр, ма да то увек није био. Управни апарат Магистрата чинили су још: четири већника, односно магистратска саветника (Magistratsräte), од којих је двојицу судија (Syndicus) и канцелисту писара (Stadtschreiber), именовала Генерална команда између службених официра, на неодређено време, док су другу двојицу бирали грађани на три године. Поред већника Магистрат је имао и градски одбор састављен од 12 лица, чије је чланове постављала Сремска бригада у Митровици у споразуму са Магистратом. Читав рад Магистрата одвијао се преко два одељења: административног, односно управно-политичког (Publicum) и судског (Justiciale). Магистрат је уз то имао и полицију (Policei-Amt), као свој извршни орган.

Надлежност Магистрата, према томе, била је: управна, судска и полицијска. Суд је, у првом степену, решавао грађанске спорове и мање кривичне предмете до 25 батина и три месеца затвора. У обзир нису долазили грађански предмети, чије су странке биле турски поданици, активни државни чиновници и парохијски свештеници. Почевши од 1775. године, за ове предмете био је надлежан, као суд прве инстанце, Војни делегирани суд (Judicium delagatum militare) у Петроварадину за територију Славонске генералне команде и у Темишвару за територију Банатске генералне команде. Суд је узимао у обзир решења изабраног суда (Schiedsgericht) у ортачким обрачунима и трговачким пословима, за које је он био надлежан. У судовима се радило по марија-терезијанским и јозефинским законима, који су важили за аустријске наследне земље. У њима је био заступљен усмени поступак.

Полицијска надлежност Магистрата односила се на послове јавне безбедности, као што су: одржавање реда, надзор над мерама, извесним еснафима, трговином, чи-

стоћом, здрављем. Приликом извршења пресуде, полиција није смела батинати грађане као становнике првога реда. (Становници су се делили на грађане, контрибуенте односно пореске обвезнике који су плаћали порез на имовину, учествовали у бирању, али без права грађана да и сами буду бирани и на заштићена лица која још нису добила статус контрибуената). У оквиру полицијске надлежности спадала је и политичка безбедност, ма да доста ограничена, пошто је поред магистратске постојала и државна полиција у надлежности Војне команде.

Виши органи Магистрата били су: Генерална команда, као друга и Дворски ратни савет, као трећа и врховна инстанца. Известан надзор над Магистратом у погледу безбедности, одржавања санитарних прописа имала је Војна команда у Земуну. Она је саобраћала са Турцима, док су се они налазили у Београду и Србији. Касније, у време првог устанка, Војна команда у Земуну руководила је и својом обавештајном службом у Београдском пашалуку⁸⁸

Из датог излагања може се видети да је у време првог устанка између Београдског и Земунског магистрата постојала сличност, а у неким областима рада и истоветност.

И Београдски и Земунски магистрат имали су у својој надлежности управну, судску и полицијску власт. Суд је судио спорове првог степена, страни поданици ишли су на посебан суд, решења изабраног суда узимана су у обзир. У суду је био заступљен усмени поступак. Међу пословима полиције, политичка безбедност није обухватала у ширем виду обавештајну службу, јер се она углавном налазила у надлежности државне, војне полиције, односно Војне команде у Земуну и Управе града у Београду.⁸⁹ Војна власт, самовољно или законски, имала је утицаја на рад магистрата. У погледу организације, није нам познато да ли су послови управе у Београдском магистрату били одвојени од судских. И у једном и у другом случају, полиција је била извршни орган магистрата. На челу магистрата налазио се председник суда који је у исто време био и управник вароши. За пријем особља и у једном и у другом магистрату постојао је захтев да то буду ислужени војници који знају читати и писати. Српска административна терминологија представља превод немачке: председник суда, управник вароши, градоначелник — *Bürgermeister*, чланови, саветници — *Magistratsräte*, писар, секретар — *Stadt-*

schreiber. Из латинске администрације провинцијала, преко Војне границе, дошле су речи: магистрат — *magistratus*, квартал-мајстор — *Viertelmeister* (у нешто измењеном значењу).

Поред сличности и истоветности између рада Београдског и Земунског магистрата, као представника локалних органа двеју различитих земаља, постојала је и разлика. Београдски магистрат био је на првом месту судска установа, која је поред судских обављала и један део управних послова. Земунски магистрат је био колико управна толико и судска установа.

Утицај магистрата слободних војних комунитета у Војној граници Срема и Баната на организацију магистратских судова у Србији долази неоспорно не само од суседске близине цивилизоване и у државно-правном погледу изграђене аустријске државе него и од чиновника српског порекла, који су прелазили из Аустрије у Србију, и, у недостатку писмених и образованих људи, заузимали готово сва места у администрацији новоформиране управе и судова. Вук изричито истиче да је Радич Петровић, председник Београдског магистрата, ослобађајући народ од Турака, вршио разне службе „постављајући различите уредбе, које је он од Немаца у фрајкору и потом живећи у Срему био видео.“⁹⁰

Известан значај за утицај Аустрије на развој судова у Србији може имати и боравак Аустријанаца у Београду у периоду од 1789. до 1791. За време ове аустријске окупације из Земун у Београд премештен је земунски градоначелник Вебер са синдиком и три већника да организују магистрат. Од те привремене управе која је кратко трајала до оснивања судова у Србији било је прошло само око петнаест година.⁹¹

Утицај из Француске

Утицај Аустрије на развој локалних органа у Србији може се пратити и упоређивањем мерити. О француском утицају могуће је писати, колико нам је познато, само на основу једног документа, објављеног 1811. године у Полицијском гласнику под насловом „Начертаније устројства полицијске власти у Београду и по том прочим мјестима Отечества.“⁹²

Начертаније је састављено од увода, једанаест тачака и додатка. Аутор је непознат. Датирано је 8. марта 1811. године. Објављивач⁹³ у своме тумачењу даје општу оцену овога документа, који се искључиво

односи на организацију полиције. Гледајући у Начертанију законску основу једног реализованог извршења, објављивач наводи да је докуменат био „од особитог значаја“ за савременике, а не од мањег интереса и за њихове потомке.

Укратко, садржај документа био би следећи: полиција, као посебан орган, у нашој земљи до тада још није постојала нити је било покушаја за њено оснивање. Непознати састављач Начертанија тражи да се „полицајна управљајућа власт“ одвоји од војне, од управе града, „будући да је војни позив једног а полицајна дужност другог реда, и да се само као помоћне у ретким тачкама додиривају.“ Полицијска власт се исто тако мора одвојити од судске „будући полицајна (власт) престаје на прагу судилишта, и репетирати се може само на позив ове“. Полицијска власт штити поредак, нарушавање општих и појединачних интереса. Узроке тих поремећаја, буна, испитује суд и њему искључиво припада власт решавања.

Организација полиције, која се темељи на поставци о разграничавању судске и извршне власти, централистичка је. Брховни полицијски орган је Попечитељство унутрашњих дела, а у неким надлежностима и друга попечитељства. Подређени органи су месне полицијске власти по варошима у Београду и унутрашњости.

Рад полиције у Београду, као и у другим местима, треба да се одвија преко: унутрашње, спољне и поверљиве службе, администрације и пандура.

Територијално, полицијска власт у Београду обухвата делокруг атара варошког, шанчева, оба крила брда и реке Топчидер. Надлежност њенога рада односи се на јавну и политичку безбедност.

Особље полиције представља: полицај-мајстор, као начелник полиције, три ликтора за унутрашњу, спољну и поверљиву службу. Овај полицијски кадар, који се по потреби може повећавати, допуњују: деловодитељ, казначеј и пандури, који имају „принудну силу полицајне власти.“

За начелника полицијске управе у Београду, за првог „полицај-мајстора“, у недостатку људи, био је предложен капетан Ђурковић.

У документу, чији је садржај напред изложен, први пут се појављује идеја о потреби поделе власти, одвајања извршне власти од судске у нижим органима.^{93а} Подстицај за израду оваквог Нацрта није могао да дође из Аустрије, као искуство које се

примењује у њеним локалним органима. У Војној граници, као и у осталим деловима провинцијала, магистрати су све до 1871. године вршили и судске и полицијске послове, и као такви, по том свом симбиотичном карактеру и по садржају, представљали особен организам власти. Утицаји су могли да дођу само са других страна, али опет преко Аустрије. Идеја о разграничавању власти енглеског је порекла, али Европа је њу прихватила од Француске. Подела на законодавну, извршну и судску власт, односно на три посебна „релативно самостална, државна органа“ први пут је на европском континенту изложена у Монтескјеовом Духу закона (*L'Esprit des lois*, 1748). Практичну примену, она је нашла, 1791. године, у Декларацији о правима човека (*Déclaration des droits de l'homme*).

Начертаније намеће неколико питања: да ли је практично у животу остварено, ко је његов аутор и какав утицај је оно имало на даљи рад локалних органа.

Судећи по подацима из доступних извора, нарочито деловодних протокола Карађорђа и Шабачког магистрата, Начертаније није нашло примену у животу. Полицијска власт се све до краја устанка обављала у оквиру магистрата. Карађорђе се у својим наредбама обраћа командантима, војводама, кнезовима и магистратима, а нигде посебно полицији, што би морао да учини да је она представљала самосталан орган.⁹⁴ Звања особља изложена у Начертанију такође се нигде не помињу (начелник, ликтори). Што се тиче капетана Ђурковића, помињање његовог имена уноси малу забуну за идентификацију. У поговору објављеног Начертанија износи се могућност да би то могао да буде једино Петар Ђурковић „коњаника београдских капетан“ „који је и ђаке ондашње Велике школе учио фехтовању са сабљама.“ Међутим, капетан Ђурковић се јавља и под именом Михаило. Радослав Перовић помиње у Грађи Ђурковић (Михаила), „капетана београдске вароши, шефа егзерцира“, који је 1809. године био рањен заједно са Хајдук Вељком у једном пушкарању приликом битке на Морави у којој су учествовали Срби и Руси, са Карађорђем и грофом Оурком. У Карађорђевог Деловодном протоколу такође се помиње капетан Ђурковић као егзерцир-мајстор. Он је јануара 1813. године требао да егзерцира у Чачку око 125 момака војвода: Лазара Мутава, Милоша Обреновића, Милића Дринчића и Арсенија Ломе. И земунска Милитеркоманда је забележила 30. јануара 1813. да је решено да Ђурковић иде у Ужице. Марта месеца писано му је

да дође у Београд да се вида, пошто му се рана отворила, а капетани и каплари, који су два месеца езерцир чинили да сами војску обучавају. У питању је свакако једна личност више позната као капетан Ђурковић него по личном имену.^{94a}

Питање ауторства Начертанија има шире значење. Наредбодавци за израду Начертанија били су сигурно Карађорђе и Савет. Аутор Начертанија могао је да буде само извршилац воље и наредбе виших органа власти. Ко је био инспиратор и покретач његове израде, непознатица је и то најинтересантнија.

Начертаније је писано марта 1811. године, два месеца после реорганизације врховне власти, исто толико после одржавања прве седнице Попечитељства унутрашњих дела, месец дана пре излажења декрета о управној организацији илирских покрајина по угледу на француске департмане и годину дана пре ступања на снагу Наполеоновог кодекса у илирским провинцијама.⁹⁵ Случајношћу или можда неком везом оно је датирано истог дана, 8. марта 1811, када и Всеобште грађданско земљеописаније географије, предавање које је, према Перовићу, могао да држи Лазар Воиновић или Михаило Поповић.

Много пре појаве Начертанија, српске власти биле су заинтересоване за француско државно уређење. Већ 1805. године јавља се у Србији протагонист буржоаске демократије у лицу саветског писара, Боже Грујовића. Преузимајући главне политичке форме рационалистичког мишљења природноправне просвећености XVIII века и приближавајући се на тај начин главним књижевним представницима рационализма у нас, Доситеју, Воиновићу, Трлајићу и Стејићу, Грујовић је појам суверености врховне државне власти апсолутизирао у неограниченој влади апстрактног закона, а не у владару, као врховном државном органу, као што је то дотад чињено. За Грујовића је закон прва и највиша вредност државног поретка. Држава у закону налази своје обележје: држава је закон, закон је држава.⁹⁶ Своју беседу он почиње познатим речима: „Закон је воља вилаетска...“ Желећи да Србију уведе у ред земаља са правним поретком, он се залагао за прокламоване идеје француске револуције, тражио је једнакост, слободу и заштиту грађанских права, у циљу одбране од самовоље и насиља. На један посредан начин он је заслужан и за оснивање судова, које је почело много интензивније да се врши после формирања Совјета. Будући да

је у Уставу одвајао само грађанску од војне власти, да није предлагао у врховним органима поделу власти него само поделу полова, не може се тврдити да је могао да заступа идеје о разграничавању власти у локалним органима. Али његов утицај је свакако био значајан на околину и на Карађорђа. Каменској је писао у својој малој публикацији „Србија“ 1808, годину дана после смрти Боже Грујовића: „Уопште се запажа, да дух француског државног уређења, уколико се он даје применити на такав народ, служи за узор у Србији.“⁹⁷

Године 1809, када је Србија била у тешком положају, Карађорђе је почео да користи Рада Вучинића и Николу Шкуљевића за преговоре са Француском. Вучинић је био из Српских Моравица, које су се налазиле у Илирским провинцијама, а Шкуљевић из Мостара. Нико није био боље од њих обавештен о француској управи у Илирији. Зато није чудно што је крајем априла 1810. године француски командант Мериаж, саопштавајући министру новости о Србији, навео у постскрипту свога писма и податак да су Карађорђе и Савет дали да се купи у Љубљани Наполеонов законик (Code Napoléon), да су тражили такође и кривични законик да би их користили за израду закона у својој земљи.⁹⁸

Ове чињенице сугеришу закључак да су устаници прихватили онакво уређење магистрата, као локалног органа, какво је постојало у Аустрији. Али већ у току самог рата и трајања револуције, они су мислили да иду даље од тога и да са збацивањем феудализма у рад локалних органа уводе новине, које би одговарале новим односима постављеним у друштвеном поретку.

У разлоге због којих Начертаније није било спроведено у праксу, са претпоставком, може се навести и политички моменат. Фебруара месеца 1811. године ушао је генерал А. Бала у Београд са једним одредом војске од 6.000 пешака, 2.000 коња и 8 топова, заузео Шабац и све гарнизоне дуж Саве. Однос Србије према Француској 1811. године, показивао је велико удаљавање. Акција Рада Вучинића и Николе Шкуљевића у Француској за помоћ и покровитељство није имала резултата. Иако су устаници одржавали тајне везе са француским вице конзулом у Букурешту, а априла 1811. године гласник Карађорђевог донео главном заповеднику „изразе обожавања и оданости Србијанаца за његово Царско и Краљевско Величанство“, после борбе са Турцима у августу и септембру, Карађорђе је одбио понуду Куршид-паше са Наполеоно-

вом гаранцијом, јер га француска заштита због рђавог искуства није више привлачила. Француско интересовање за Србе, почетком 1811. године, доста је опало, а указ руске војске у српске градове и руски указ о трговини, неповољан по Француску, озлоједили су Наполеона.⁹⁹ Будно мотрени од Руса и Аустријанаца, без икакве подршке Француза, устаници се можда нису усуђивали да уводе промене, које би представљале одраз утицаја непопуларног француског законодавства.

Питање ауторства Начертанија, односно откривање лица које је извршило наређење Карађорђа и Совјета и саставило овај докуменат, може да буде такође од ширег интереса.

Анализом документа могу се поставити извесни захтеви који донекле оцртавају личност аутора и олакшавају тражење.

У Начертанију, организација полиције постављена је са врло добрим административно-правним знањем, а можда и личним искуством у раду једног таквог органа. Али начин поставке организације одаје сагледавање овог питања из једног приземнијег угла, а не са врха. Очекивало би се да у излагању централно место заузима полицијска мрежа, а затим неки прототип за унутрашње уређење месног полицијског органа. Међутим, ова организација има за центар Београдску полицију и њено уређење.

Докуменат је писан црквено-словенским језиком, али оним који је ближи Вуку него Доситеју. Он представља мешавину ијекавског и екавског дијалекта и то са подручја шумедијског и сремског. Ова тврдња се даје са оградом, пошто језичка страна документа не улива поверење да је оно исправно преписано. Судаћи по језику документа је писала образована особа, школована можда у Карловцима, Пешти. Она се служи и апстрактним појмовима, које народни језик у то време нема.¹⁰⁰

У тексту је употребљен термин „ликтори“, за који објављивач каже да је узет свакако из римске историје по сећању, а да ова реч уствари значи члана управе. Овај израз јесте дошао из римске историје, али није употребљен по сећању. Из римске историје, он се, преко комунитета муниципија, односно касније преко државне и градске администрације, задржао у 18. веку у областима у којима је још увек у администрацији био у употреби латински језик. Према Брокхаусову лексикону, ликтори су лица која извршавају заповести и казне магистрата. Они су везивали руке

кривцима, тукли су их шибама и одсецали главе онима који су били осуђени на смрт. Ликтори су били из нижих народних слојева, често кметови они које је магистрат ослободио. Представљали су посебан чврсто организован еснаф.¹⁰¹ Састављач Начертанија није у потпуности дао овом термину оно значење које му се приписује у Брокхаусу. Ликтори су и у Начертанију извршио полицијско особље, али оно које обавља нешто другачије послове, у звању члана. Употреба ове речи такође открива порекло састављача. Он је несумњиво био из Аустрије. Ако је живео у Војној граници, у чијој администрацији је био у употреби немачки језик, као образованом човеку њему су морали да буду познати и изрази који се употребљавају у провинцијалу.

Према томе, аутор Начертанија требало би да буде лице које познаје право и администрацију, школовано у Аустрији или Мађарској, а које је можда радило чак и у магистрату.

Ове особености карактеристичне су за један број образованих људи онога времена. Тако да би у обзир могли да дођу сви писари саветски „првога реда“, учени људи као што су били Иван Југовић, Стеван Живковић, Телемак, Стеван Филиповић, Максим Јакшић, затим Лазар Воиновић, М. Радоњић.¹⁰² Међутим, њихова идејна и политичка опредељеност, као и неке друге особине стављају у сумњу њихов избор. Иван Југовић био је изразити аустрофил са централистичким, монархистичким, апсолутистичким схватањем уређења државе. Поред тога он је после смрти Доситејеве отишао за министра просвете. За Лазара Воиновића се исто може рећи. И он је био аустрофил, апсолутиста и припадао оној групи која је по изричитом наређењу Карађорђа 1813. била отпуштена из службе. Воиновић је крајем 1810. године дошао у Велику школу да предаје право, а од фебруара 1811. до априла или маја исте године био је једини наставник у Школи. М. Радоњић, такође професор права на школи, 7. или 8. фебруара постао је попечитељ иностраних послова на место М. Стојковића. Михаило Грујовић, који је 1811. године радио на изради Устава заједно са Младеном Миловановићем, потпуно отпада из ове комбинације због своје слабије писмености. То показује његово „Писмо против последње тачке у рецензији Љубомира у Елисиуму“ објављено 1817. године, као и полемика са Вуком.¹⁰³

Један од могућих путева за откривање аутора овога Начертанија сматрамо да је

анализа језика. Анализа се може учинити са радовима једног броја саветских писара и професора Школе (И. Југовић, С. З. Телемак, Ј. Воиновић, М. Радоњић). Пронађена личност аутора показала би колико је он могао да буде инспиратор за израду овога документа, а колико само његов обичан извршилац.

О значају Начертанија за рад локалних органа не може се писати, јер оно представља само један покушај. Не располажемо подацима из којих би се могло видети да ли је оно имало неких мање значајних последица или утицаја на даљи развој Магистрата. Али, иако није имало практичну примену, Начертаније има своје место у континуитету развоја локалне власти у Београду. После покушаја дошло је формално одвајање, а затим и потпуна подела судске и извршне власти у локалним органима Београда. Полиција и Општина, као самостални органи поред Београдског суда (до 1826. Народна канцеларија) појавиће се у Београду за време Милоша, али само привидно одвојени у анархији неподељених надлежности каква је у оно време владала. Тек после Устава од 1838. го-

дине доћи ће до стварне поделе власти у локалним органима и до оснивања установа (судских, управних и полицијских) на основу закона који су после Устава изашли.

Испитивање страних утицаја на развој магистрата у Србији показује да ова појава, својим чином, носи дијалектичко обележје једнога кретања. Аустрија, са бирократским апаратом изграђиваним од средњег века, имала је знатан и позитиван утицај на развој магистрата у Србији, у време када су се локални органи власти у њој тек постављали. Преко Аустрије, у Србију су се преносиле и напредне идеје из других делова Европе. Извор позитивних утицаја у једном дужем периоду постојања врло неједнаких култура, Аустрија је са својим монархистичким апсолутистичким уређењем и са реакционарном управом цара Фрање II и Метерниха, у једној другој широј констелацији, својом политиком, па чак и самом близином и суседским присуством, у исто време била и запрека за остваривање, у Србији, напредних идеја које су се у то време јављале.

НАПОМЕНЕ

¹ *Историјски архив Београда, Земунски магистрат, 1808, Ј. 1827; 1810, Ј. 974.* Ова два документа објавио је са коментаром Т. Ж. Илић 1954. године (Осам до сада непознатих докумената из првог српског устанка, Годишњак Музеја града Београда, I, 128—129, 136—140). Један пасош издат од стране Земунског магистрата, а визиран од Полицијске дирекције и Београдског магистрата за прелаз из Београда у Земун из 1810. године објављен је у Грађи из земунских архива (у редакцији Т. Ж. Илића, III, 1810—1813, Прилози сл. 14). — Историјски архив Панчева, Панчевачки магистрат, 1809, бр. 2625; 348 (Исти аутор објављује и овај документ; он је у штампи) — Једну тапију потврђену у Београдском магистрату објавио је С. Ј. Поповић у Путовању по новој Србији 1878. и 1880 (Београд, 1950, 170) — Деловодни протокол од 1812. маја 21. до 1813. августа 5. Карађорђа Петровића, Београд, 1848, № 981, 1651.

Архива Београдског магистрата по свом обиму била је, међу магистратским, свакако највећа исто онако као и установа којој је она припадала. За оквирно мерење њене обимности могао би да послужи Протокол Шабачког магистрата који је од 1808. до 1812. године имао 881 број и Деловодни протокол Карађорђа који је за нешто више од године

дана регистровао 1735 бројева докумената и то само оних који су били послани, а не и примљени. Бројчано означена ова архива, уколико се као таква чувала, могла је да има око десетак свежњева или фасцикула.

По своме карактеру архива Београдског магистрата требало би да је била на првом месту економска, а затим и политичка. Али подаци из њених докумената могли би да послуже сигурно за проучавање разних области и тема: права, историје Београдског магистрата и других установа, етнографије, трговине, веза Београда са Земунем и Сремом, досељавања становника из других места у Београд, поделе турских добара, продаје и куповине кућа, воденица, унутрашњих прилика у вароши и о животу Београда уопште. Магистратске архиве, као и архиве Правитељствујућег совјета, војних старешина и војвода, царинарница или ђумрука пропадале су још у току самог устанка због слабог разумевања већине старешина за потребу њиховог чувања и због нехата њихових писара. После устанка, а и касније, документа која су остала била су и даље уништавана опет највише због неразумевања оних у чијим су се рукама тада случајно нашла. (Ову појаву излаже читав један чланак Т. Ж. Илића, О архивима и архивалијама првог српског устанка и њиховом пропадању, Архивист, 1954, 2, 9—31).

^{1a} Д. Ђ. Алимпић, *Историјски развитак полицијске власти у Србији, Полицијски гласник*, 1905, Година I, Београд, 69, 125, 70; Ф. Николић, *Општина, Савремена општина*, 1926, I, Но 7/8, 58; *Мемоари проте Матеје Ненадовића*, Београд, 1867, 89, 108; С. Новаковић, *Уставно питање и закони Карађорђевог времена*, Београд, 1907, 116.

² *Мемоари проте М. Ненадовића*, 191.

Вукићевић наводи један допис објављен у *Moniteur-у* (1808, бр. 4), по којем су ови судови, основани пре 1807. године, имали од особља не три члана него само једног судију и једног полицијског комесара. (М. Вукићевић, *Судови и њихово уређење, Полицијски гласник*, 1905, Година I, Београд, 299).

³ Вукићевић је у свом излагању о судовима користио Родофиникиново писмо кнезу Прозоровском од 9. новембра 1808, у којем он наводи да је у новоослобођеној земљи било сеоских, кнежинских или среских, нахијских судова и магистрата. (М. Вукићевић, нав. дело, 307). Али, он одмах поставља питање (стр. 116) да ли је поред магистрата, са толиким бројем послова, могао да постоји још и нахијски суд. Питање оставља без одговора због недостатка грађе. Логички изгледа немогуће да су поред магистрата, који су имали у надлежности територију читаве нахије, постојали још и нахијски судови са истом надлежношћу. У овом случају сматрамо да француска штампа даје тачан податак иако потиче с почетка 1808. године, а не с краја (заседања која су држана новембра и децембра 1808. нису унела промену у организацију суда). „Четврти и петог (јануара 1808) Совјет је био заузет једино наименовањем чланова судова у варошима и судија у селима.“ (*Journal de l'Empire*, 9. II 1808. — Д. Јанковић, *Француска штампа о првом устанку, Београд*, 1959, 254.) Исти податак даје и И. Каменској 1808: „У Београду и у свим варошима у земљи — тако заповеда Карађорђе — да се заведу магистрати на челу којих ће бити по један председник. По селима поставиће се судије.“ (I. Kamenzkoi, *Eine historisch — geographisch — statistisch Skizze, Berlin*, 1808, 42—46).

⁴ *Урежденије Совјета Народња за Суд вароши Ваљевске и тоја нахији* (С. Новаковић, нав. дело, 125—127).

⁵ Д. Јанковић, *Историја државе и права Србије у XIX веку, Београд*, 1955, 23;

Д. Ђ. Алимпић, нав. дело, 125.

⁶ В. С. Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена и животи најзнатнијих поглавица овога времена, Београд*, 1898, 94, 95.

⁷ М. Вукићевић, нав. дело, 340, 346, 347, 362.

⁸ М. Ристић, Младен Миловановић, Београд, 1962, 50.

⁹ Д. Јанковић, *Француска штампа*, 251, 261, 262. — Јуна месеца је изгледа опет био Младен Миловановић (Видети нап. 71а).

¹⁰ *Грађа из земунских архива*, I, 370, 383, 384. О овој дужности Павла Поповића не дају

никакве податке ни његов син Лазар Поповић у спису *Живот и прикљученије Павла Поповића* (*Грађа за историју првог српског устанка*, у редакцији Радослава Перовића, 1954, 64—86) ни његов унук Сретен Поповић (*Путовање по новој Србији, 1878—1880*, Београд, 1950).

¹¹ М. Светић (Ј. Хаџић), *Прилози за историју србску, Голубица с цветом књижевства србског*, V, 1843. и 1844, Београд, 168. — Б. Пангић прештампао у *Лична преписка вођа првог српског устанка* (*Изворна грађа за историју Србије 1804—1813*). Прилог Пешадијско-артиљеријском гласнику, св. 29, Сарајево, 1938, 24.

¹² М. Милићевић, *Поменник, Београд*, 1888, 114.

¹³ К. Н. Ненадовић, *Живот и дела великог Ђорђа Петровића Карађорђа*, II, 1884, 32. Овај податак ставља се са резервом због непоузданости извора које књига пружа.

¹⁴ М. Ристић, нав. дела, 50.

¹⁵ *Прилози за историју србску, Голубица, V*, 168.

^{15a} Постоје извесни подаци који доводе у сумњу тумачење положаја команданта Београда. У литератури, Младен Миловановић се обично помиње, 1807. године, као командант Београда. Он се тако и потписује „Младен, ком. белиградски“. (*Грађа из земунских архива*, I, 1804—1808, у редакцији Т. Ж. Илића, Београд, 1955, 253). Вук пише да је Младен био „Командант Београдски и глава од савета“ (*Грађа за српску историју*, 254). У француским изворима његов положај се, 1807. и 1808, такође означава као команданта Београда „commandant de Beograd“, само у једном случају као команданта места „commandant de la place“ (Д. Јанковић, *Француска штампа*, 251, 261, 262). Међутим други подаци га приказују не као команданта Београда. (тврђаве и вароши) него као команданта тврђаве. Родофиникин у извештају министру иностраних послова Будбергу пише 12. августа 1807. године: „У београдској тврђави је командант Младен, који заступа Црног Ђорђа за време његовог одсуства, а у вароши управља трговац Стефан Живковић“ (М. Ристић, 50). Аустријски извори 1808. називају команданта града командантом тврђаве „...Festungskommandanten“... (*Грађа из земунских архива*, I, 1804—1808, 369, 382, 442). И најважнији, то је акт Савета из 1811, којим се поставља „командант београдског града, тврђаве“ (Б. Пангић, нав. дело, 24). Закључак који би се донео на основу ових цитата из документа који се у раду касније помиње (нап. 92) могао би да буде да су Младен и његови наследници, као што је у тексту већ наведено, били све до 1811. године команданти и тврђаве и вароши, а да Родофиникин и Аустријанци својим називом означавају више место резиденције команданта него границе његове надлежности.

¹⁶ То потврђују подаци који се узгредно помињу у више докумената тога времена (в. напомену 94а).

¹⁷ Т. Ж. Илић, *Осам до сада непознатих докумената из првог српског устанка*, 140, 141.

¹⁸ Д. Јанковић, *Француска штампа о првом устанку*, 251, 254.

¹⁹ М. Вукићевић, нав. дело, 306.

²⁰ Изванредну захвалност дугујем професору Танасију Ж. Илићу за помоћ коју ми је у току рада пружио.

Савета и личности која је водила послове око

²¹ У белешци Ивана Југовића, секретара извршавања Родофиникиновог нацрта за устав 1807. године записано је и ово: „У Београду и у већим варошима постављају се градски поглавари, а по селима кнезови.“ (С. Новаковић, нав. дело, 35, 36). У француској штампи, извештај из Земуна од 4. децембра 1807. године доноси вест: „Il sera établi à Belgrade et dans les autres villes de la Servie des magistrats qui seront présidés par un birguemestres; il y aura des juges dans les villages.“ (Д. Јанковић, *Француска штампа о првом устанку*, 249).

²² Видети цитате у тексту означене бројевима напомена 17 и 19.

²³ Овај састав судског особља наводи Вук (Грађа за српску историју нашега времена, 67) Године 1909. Карађорђе је поставио у оваквом саставу особље у Ваљевском магистрату (С. Новаковић, нав. дело, 125).

²⁴ М. Вукићевић, нав. дело, 298, 299.

²⁵ С. Новаковић, нав. дело, 125.

²⁶ Таквих примера има више. Овде ће се навести један ради илустрације: „Писато Магистрату крагујевачком: да кнез Сава буде члан Магистрата, кнез Ваца кнез варошки, писара Јову да истерају и да приме Савиног сина Милоша“ (Деловодни протокол Карађорђа, 1812, Но 855).

²⁷ В. С. Караџић, *Грађа за српску историју*, 67.

²⁸ Као што је познато, на тапијама које је Совјет издавао за имања у Београду, квартави су се означавали са I, II, III. Њихов број до краја устанка изгледа није повећаван. Сретен Ј. Поповић изјављује да је такве тапије виђао из 1808, 1809. и 1810. године. Податак који ништа ново не уноси, али представља још један прилог овој ничим не оспореној тврдњи, овде се наводи зато што потиче из другог извора, из земунских архива. У једном документу Војне команде упућеном Генералној команди 1809. у вези протеста Београђана против присилне регрутације назначена је ова подела: „Због тога је још истог дана у Београду објављено да у понедељак 13-ог, онако како је Београд подељен на три кварта, све, и старо и младо, наоружано и ненаоружано, по квартаковима, они који су одређени у коњичу на коњима, — треба и мора да дође пред Совјет.“ (Грађа из земунских архива, II, 1809, 82).

²⁹ *Деловодни протокол Шабачког магистрата*, 1811, Но 867; 1808, Но 419, 422.

³⁰ Исто, 1808, Но 146, 367, 378; 1809, Но 458.

³¹ М. Вукићевић, нав. дело, 347; В. С. Караџић, нав. дело, 67, 100. У Наставленију кнезу Милисаву Црноречком од 11. јануара 1812. магистратским члановима даје се 400 гроша, писару 360. Уз то 500 ока жита и једно говече свакоме од десетка. (С. Новаковић, нав. дело, 130).

В. С. Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена*, 100.

³² М. Вукићевић, нав. дело, 325, 363.

Духовни судови постојали су одвојено од грађанских. Пошто они тематски представљају посебну област, у овом раду нису приказивани, иако се у неким питањима по својој надлежности они додирују са грађанским.

³³ „И прежда су ним трговци судили овим начином.“ „Тако по трговачком суду нашли су за право да Теша мора дати...“ „По пресудницију трговаца шабачки...“ (*Протокол Шабачког магистрата*, 1808, 386; 1809, Но 551; 1811, Но 841).

³⁴ Т. Ж. Илић, *Осам до сада непознатих докумената из првог српског устанка*, 123—129.

³⁵ Урежденије Совјета Народња за Суд Вароши Ваљевске и тоја нахији (С. Новаковић, нав. дело, 126).

³⁶ „Писато војводи Милошу Поцерском да добро чува Дрину и патрола јака да ода око Дрине по богази.“ „Писато Павлу и Данилу, буљукбашама да у кој сат приме писмо крену се са војском на Дрину.“ „Писато Марку да војску диже на Дрину.“ (*Протокол Шабачког магистрата*, 1808, Но 61, 62, 64).

³⁷ *Деловодни протокол Карађорђа*, 1812, Но 347, 362, 363, 372, 373.

С. Новаковић, нав. дело, 121.

³⁸ *Прилози за историју србску, Голубица, IV*, 279.

³⁹ С. Новаковић, исто, 129, 130.

⁴⁰ Исто, 125, 127.

⁴¹ М. Вукићевић, нав. дело, 316.

⁴² В. С. Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена*, 101.

⁴³ Утицај војне власти на цивилну С. Јовановић је обрадио у раду Карађорђе и његове војводе (ГСКА, CLXXIX, Други разред, 91, Београд, 1939, 1—28).

⁴⁴ С. Новаковић, нав. дело, 111.

⁴⁵ *Протокол Шабачког магистрата*, 1810, Но 658, 695; 1811, Но 708, 745.

⁴⁶ *Деловодни протокол Карађорђа*, 1813, Но 1271.

⁴⁷ М. Вукићевић, нав. дело, 325; в. нап. 32.

⁴⁸ Из Деловодног протокола Карађорђа под бројем 1139: „Писато војводи Милошу Обреновићу, да се нио чему судити не може, нити се наплатити може, што је било прије наше крајине, будући да је једанпут речено, да се нио чем не суди, што је било за Турака; зато се и његовому кнезу судити не може, што

му се је пређе наше крајине догодило.“ Краће тумачење код: С. Максимовића, *Суђење у кнежевини Србији, Пожаревац, 1898, VIII, IX.*

⁴⁹ У студији *Кривично право и правосуђе у Србији (1804—1813)* од Д. Папазоглу (Београд, 1954) кривична дела и казне које се у овом раду само наводе тамо су детаљно разређени.

⁵⁰ *Протокол Шабачког магистрата 1808*, Но 16, 19, 47, 97, 109, 110, 381; 1809, Но 696.

⁵¹ Исто, 1808, Но 194.

⁵² В. С. Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена*, 67.

⁵³ С. Новаковић, нав. дело, 126.

⁵⁴ *Протокол Шабачког магистрата, 1811* од 8. децембра; 1812, Но 880, 881; 1808, Но 310.

Деловодни протокол Карађорђа, 1812, Но 794, 749, 823; 1813, Но 1045, 1119, 1291, 1330, 1026, 1099, 1420, 1460; 1812, Но 794 — *Протокол писама Проте Ненадовића, 145.*

⁵⁵ В. С. Караџић, *Грађа, 67*; Д. Јанковић, *Француска штампа о првом устанку*, 259; Д. Ђ. Алимпић, нав. дело, 77; С. Новаковић, нав. дело, 126.

⁵⁶ *Грађа из земунских архива, II*, 1089, 7, 30, 42, 43. — У једном писму упућеном команданту Земунске војне команде, Поповић оспорава вест која се о њему проноси да је шпијун. Наводно, њему су нудили да се прими службе на место умрлог Петра Ичка, али он није хтео (стр. 42).

Д. Јанковић, *Француска штампа, 13.*

⁵⁷ С. Новаковић нав. дело, 127, 126; *Протокол Шабачког магистрата 1808*, Но 48, 51, 55, 56, 58, 59, 60, 79, 101; 1808, Но 259, 332, 382; 1809; Но 523, 552; 1808, Но 88; 1811, Но 706; 1808, Но 420; 1811, Но 713; 1812, Но 879; 1808, Но 220, 391, 420; 1811, Но 723, 787; 1809, Но 467; 1808, Но 29, 163; 1809, Но 424, 468, 471, 483, 521 — С. Новаковић, нав. дело, 126. — *Протокол Шабачког магистрата, 1809*, Но 461, 492; 1811, Но 813, 823. — С. Новаковић, исто, 126.

⁵⁸ С. Новаковић, нав. дело, 126.

⁵⁹ Д. Јанковић, *Историја државе и права југословенских народа*, Београд, 1970, 207; Карађорђево криминално закон објавио је Милош Поповић у Подунавци 1844. године (бр. 3, 4, 5), а С. Новаковић прештампао у својој студији *Уставно питање (117—120)*; Д. Папазоглу, нав. дело, 11, 12; М. Вукићевић, нав. дело, 378—380.

⁶⁰ М. Вукићевић, нав. дело, 299, 307, 326. Уредба је објављена од стране Љ. П. Ненадовића 1861. године у Протоколу писама проте Матеје Ненадовића о ратовању крај Дрине 1811, 1812. и 1813. године, а прештампана од стране С. Новаковића у *Уставном питању (128—129)*.

⁶¹ Кратак преглед предавања која су одржана на Великој школи у Београду у време првог устанка са објашњењем где су објављена даје Р. Перовић у Неколико прилога за историју I и II српског устанка (*Зборник Музеја*

првог српског устанка, 1967, 34, 165); Поред ових предавања постоји и Један псеудо-судски записник из 1812. године (*Грађа за историју првог српског устанка, 274—309*). По Радославу Перовићу он би могао да буде упутство за рад магистратима у њиховом раду или материјал за практична вежбања из кривичног поступка, које је ђацима Велике школе предавао Лазар Воиновић (337—339).

⁶² Из Велике школе у августу 1812. године, изашло је седам свршених ученика и ступило у државну службу, од којих је један постао Карађорђево писар, један писар у Совјету, двојица писари у Београдском магистрату, двојица писари у Великом народном суду и један најпре ђумрукција, а затим „писмоводитељ“ код Младена Миловановића, а кад је овај постао главнокомандујући на југоисточној страни (*Л. Арсенијевић — Баталака. Историја српског устанка, Београд, 1898, 398*).

⁶³ С. Новаковић, нав. дело, 125.

⁶⁴ Овај врло упрошћен систем хронолошког регистровања докумената заступљен је у Деловодном протоколу Карађорђа и Протоколу Шабачког магистрата. — С. Новаковић, нав. дело, 127.

⁶⁵ С. Поповић, нав. дело, 170.

⁶⁶ *Мемоари проте М. Ненадовића, 283.*

⁶⁷ С. Новаковић, нав. дело, 125.

⁶⁸ Опис канцеларије у којој је заседавао Совјет дао је Д. Н. Бантиш Каменски, *Путовање по Србији 1808*, у: *Путовања по јужнословенским земљама у XIX веку, уредио П. З. Петровић, Београд, 1934, 10, 11.*

⁶⁹ Затвори при Магистрату и у Небојиша кули помињу се у једном ислеђењу у *Грађи из земунских архива* (књига III, 1810—1813, 112).

⁷⁰ М. Вукићевић, нав. дело, 326.

⁷¹ Д. Пантелић, *Београдски пашалук пред први српски устанак (1794—1804)*, Београд, 1949, 73, 216, 218, 226, 231, 262, 276, 277, 324, 450, 451; А. Ивић, *Списи бечких архива, I*, 262, 323—326, III, 364; IV, 899, 1071; М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијега доба, Београд, 1888, 186—189.*

^{71a} Непосредно после Ичкове смрти Магистратом је управљао Младен Миловановић. Бантиш Каменски помиње га јуна месеца 1808. године као председника Совјета, београдског заповедника и „овдашњег градоначелника“ — (*Бантиш Каменски, нав. дело, 12*).

⁷² *Грађа за историју првог српског устанка, Београд, 1954, 87.*

⁷³ *Грађа из земунских архива, I*, 1804—1808, 575; В. С. Караџић, *Први и други српски устанак, Београд, 1947, 246, 244—247*; *Мемоари проте Матеје Ненадовића, 301*; Д. М. Павловић, *Србија за време последњег аустријско-турског рата (1788—1791)*, Београд, 1910, 63, 70—76, 331; *Грађа за историју првог српског устанка, 12, 18, 19, 35, 37, 43*; Д. Пантелић, нав. дело, 347, 348; *Грађа из земунских архива, књига II, 11,*

37, 40, 47, 121, 136, 137, 265, 268, 274; А. Ивић, *Списи бечких архива*, IV, 1053, 1071; V 764, 765, 807, 881, 882; Б. Храбак, *Живот у Карановцу за време првог српског устанка*, *Зборник Музеја првог српског устанка*, I, 1959, Београд, 86, 87; *Поменик*, 539—541. У архивском фонду Земунског магистрата Радич се помиње до 14. августа. Дан пре тога он је отишао на фронт. Предграђе Ђуприје спалио је 21. августа и одмах се повукао према Јагодини. (Грађа из земунских архива, II, 1809, 268, 274). На једној тапији из 1812, мај 8, налази се његов потпис (С. Л. Поповић, нав. дело, 170). Те године помиње се и у Разделенију Србије (*Гласник ДСС IV*, 1852, 182).

Радич је 1813. пребегаво у Срем, 1816. поново се вратио у Србију и са Молером био удављен од стране Марашли паше, свакако на захтев Милошев. (Грађа за српску историју нашега времена, 1898, 247—250). У времену од 1810. до 1813. године у архивској грађи Земунског магистрата налазе се подаци о његовој одбеглој жени покрштеној Туркињи Даници, која му је однела све што је имао: сабљу са кожним опасачем, једне еполете са отканим ресама, један фини шешир са розетама, једну плаву јакну. (Грађа из земунских архива, II, 357, 358).

⁷⁴ С. Л. Поповић, нав. дело, 170.

⁷⁵ В. С. Караџић, нав. дело, 273.

^{75а} А. Ивић, *Списи бечких архива*, VI, 1809, Бгд, 1965, 228. — Вероватније изгледа да је Павле Сретеновић био на челу цивилне управе а не војне, као командант Београда.

⁷⁶ М. Вукићевић, нав. дело, 347; Грађа из земунских архива, II, 1809, 197; *Меџоари проте Матеје Ненадовића*, 347; Грађа за историју првог српског устанка, 85; Б. Перуничкић, *Београдски суд 1819—1839*, Београд, 1964, 20.

⁷⁷ Д. Павловић, нав. дело, 335.

Тефтер Стефана Георгија, земунског трговца, вођен на грчком језику, од 1803. до 1810. године и докуменат од 28. августа 1807. нађен у тефтеру. (*Историјски архив Београда*, *Земунски магистрат*, 54).

А. Ивић, *Списи бечких архива*, V, 604, 876.

⁷⁸ Грађа за историју првог српског устанка, 121.

⁷⁹ *Историјски архив Београда*, *Земунски магистрат*, 1812, J. 1000. — По Ивићу Дели Георгије и Дели Георгијевић представљају једну личност. (А. Ивић, *Списи бечких архива*, IV, 1109). У вези једног спора у Земунском магистрату 28. јануара 1814. године, „саслушан је под заклетвом Дели-Георгије, бивши градоначелник у Београду“. (Грађа из земунских архива, III, 1810—1813, 489).

⁸⁰ М. Вукићевић, нав. дело, 347; А. Ивић, *Између првог и другог српског устанка*, Загреб, 1917, 24.

⁸¹ М. Вукићевић, нав. дело, 367.

⁸² Ристић, нав. дело, 64, 65; Д. Перовић, *Прилози проучавању друштвено-економских односа у доба првог српског устанка*, *Зборник*

Музеја првог српског устанка, 1959, 155; А. Ивић, *Списи бечких архива*, I, 903; V, 114; С. Новаковић, нав. дело, 43—46; Грађа из земунских архива, II, 136; Грађа за историју првог српског устанка, 140.

⁸³ А. Ивић, *Списи бечких архива*, IV, 899; V, 114; *Поменик*, 110—112; М. Ристић, *Михаило Филиповић-Грујовић*, *Историјски гласник*, 1954, бр. 3, 55, 70; *Архив Србије*, *Кнежева канцеларија*, VII, 1113.

⁸⁴ Д. Јанковић, *Француска штампа о првом српском устанку*, 245, 246, 260.

Податак да је С. Живковић био полицијски комесар нађен је само у француској штампи. Али, тамо није означено о којем Живковићу се ради, трговцу или Телемаку. Пошто је Стеван Живковић-Телемак, са Јеремијом Гагићем, постао млађи писар Ивана Југовића када је он дошао за секретара Совјета, после смрти Божицара Грујовића, марта 1807. године и пошто је био у одличним односима са Родофиникином, (М. Ристић, *Стеван Живковић*, *Историјски гласник*, 1955, бр. 1, 2), изгледа истини ближе да је Стеван Живковић, трговац, могао да буде „commissaire de police“. Он је почетком исте године био и заповедник бећара.

⁸⁵ Грађа из земунских архива, II, 82.

⁸⁶ Грађа за историју првог српског устанка, 353; А. Ивић, *Између првог и другог српског устанка*, 24; Грађа из земунских архива, II, 83.

⁸⁷ Грађа из земунских архива, I, 259; В. С. Караџић, *Први и други српски устанак*, 269, Грађа за историју првог српског устанка, 234, 235, 332, 333, 359, 122, 74.

^{87а} Грађа из земунских архива, II, 82.

⁸⁸ И. Л. Ђелап, *Земунски војни комунитет (1717—1881)*, *Споменик СХVII*, Одељење друштвених наука, нова серија 19, Београд, 1967; *I. Sopron, Monographie von Semlin und Umgebung, Semlin, 1890; Regulativ für die Militair Kommunität, Semlin, Karlowitz und Peterwardei*; Д. Марковић, *Земун од најстаријих времена па до данас*, *Земун*, 1896.

⁸⁹ Тврдња да је војна власт у тврђави обављала полицијске дужности оснива се на податку у документу чији садржај се излаже у следећем одељку.

⁹⁰ В. С. Караџић, нав. дело, 248.

⁹¹ Детаљније о организовању општинске управе у Београду код Д. И. Поповића, *Београд кроз векове*, Београд, 1964, 303.

⁹² Докуменат се овде објављује у целини да би излагање могло лакше да се прати

НАЧЕРТАНИЈЕ

устројства полицајне власти у Београду и по том прочим мјестима Отчества.

Благодареније Богу, Отчество наше ступа у друштво просвјештени предјела и Царства, и рад се наш подобно уводи у согласије други, у наукама и нравствености предњачећим народима цијеле Европе.

Причином тога ни он — народ и држава, не може бити без образија управленија ти народа и нација, што је по већој части до скоро морао бити, у несносном будући робству. Као што се државијем овија велико число от једне нације или от више њи у једну цјелост, те се по томе човек от звериња разновидним причињава, тако се учрежденијем држава једна од друге отликује, једна будући учрежденија вишим смеровима цјелисходног, а друга само за степен изнад области животнога. Да се пак може држава тога именија достојно називати, потребно је да царствује у њој ред, мир и поредак, утемељен тако да се сви односи развијају у соразмјерију — армонически, између сви дјејствујући на живот државни сила. За установити и одржавати такови поредак, иште се устројство јединог весма нуждног органа, а тај је полицајна управљајућа власт или ти в'кратце полиција.

Такова пак у Отечеству нашем јошт сушествовала није, нити се израна чинило намјереније утемељења њезина. А то ишту потребе и нужде правога живота државе једне. По причини неохобности прописују се угалне тачке овога устројства такове нуждне Отечеству власти:

Член први

От правленија града (твердиње) одузима се полицајна власт конечно, будући да је војни позив једног а полицајна дужност другога рода, и да се само као спомоћне у ретким тачкама додиривају.

Член втори

У Београду се устројава одјелита полицајна власт са дјелокругом атара вароши, шанцова, оба крила брда и реке Топчидера.

Член трећи

Началник је прве полицајне власти београдске Полицајмајстор от Попечитељства именовани до замјене.

Плаћа његова као и све што се каса обдржанија новог органа падатће на терет и на рачун касе Народње.

Член четврти

Полицајмајстор има у помошти Ликторе, који(х) се број по потреби може умножавати, а најпре се имају именовати тројица: за унутарњу, за спољашњу и за поверљиву службу.

Член пети

Ликтори се именују от стране Попечитељства и узимају се из реда от Полицајмајстора предложени. Они су дужни у свему Полицајмајстора помагати и само заповјестима његовима повиновати се.

Член шести

На Ликтора пада један писар и на Полицајмајстора један обшти Дјеловодитељ који је и дужност полицајнога Казначеја с пуном одговорностију отпраљати дужан.

Член седми

Потреби послова сходан и одговарајући број пандура чини принудну силу полицајне власти, с тим да они осим принудне никакву другу власт имати не могу.

Член осми

Дјеловодитељ и писари постављају се от Попечитељства по предложенију Полицајмајстора а по предходећем споразумјенију његову с Ликторами.

Пандури дужност наступају и ње лишавају се решенијем Полицајмајстора по представленију Ликтора, једног или више.

Член девети

Плаћа се одређива по налазку дотичног Попечитељства а подноси је Попечитељство Народње касе, с тим да поред те никакву другу имати плаћу нико не може, будући да је полицајна власт позвана да чистоћом руке као и поведенија на највишој тачки државнога битија буде. А Попечитељство ће то имати у смотренију при одмеривању количества плаће.

Член десети

Као што се војна власт отликује од власти полицајне, тако се ова лучи од судејске, будући полицајна престаје на прагу судилишта, и репетирати се може само на позив ове. Зато се утврђеним сматра:

Полицајна је власт прва позвана штитити поредак, без кога се нарушавају како обшти тако и поједини интереси, и у возбунтовавшем повратити поремећени мир:

Причином бунта, великог или малог, оштећене разматра по том суд, и њему искључително припада власт разсуждавања.

Член једанајсти

Ближе има Полицајмајстор опредјелити како ће се у неким појавившим се случајевима чинити, као и то што је нужно за правилно поступање полицајне власти во обште, како ће њено устројство само от обште користи а не на уштрб благоговјности житеља бити.

Предходећем Додатак

У не(до)статку људи искусни за одправљање ове важне дужности првим Полицајмајстором именовати капетана Ђурковића, и у согласију опредјелити му Ликторе.

⁹³ Уместо потписа, докуменат носи иницијал А. Претпостављамо да би он могао припадати Алекси Јовановићу (1846—1920), познатом правном писцу.

^{93a} Француска штампа објавила је још 21. јануара 1808. године један извештај из Земуна, нетачан, о организовању полиције као посебног органа, изван магистрата, централистички постављеног. Један извештач јавља да је Совјет усвојио план за оснивање регуларне полиције, да ће у Београду постојати управа полиције састављена од управника, два комесара и петнаест других чланова који ће бити распоређени у унутрашњости и одржавати директно везу са управником. Поред тога биће установљена и полицијска гарда. У извештају се износе и задаци које ће полиција имати: »Dans sa séance du 12 janvier, le sénat a adopté un plan relatif a l'établissement d'une police

régulière et permanente. Il y aura à Belgrad une direction de police, qui sera chargée de surveiller les habitants ainsi que toutes les opérations commerciales d'entretenir l'ordre et la propreté des rues, enfin de tout ce qui concerne la sûreté publique. Cette direction sera composée d'un administrateur, deux commissaires, et de quinze autres membres qui seront répartis dans la province et correspondront directement avec l'administrateur. Il sera érigé en outre une garde de police, composée d'un nombre d'individus suffisant.» (Д. Јанковић, Француска штампа о првом српском устанку, 25). Остаје отворено питање: како се дошло до вести у штампи о оваквој организацији полиције, да ли је то можда неки неприхваћени предлог, да ли је он у било каквој вези са неколико година касније израђеним Начертанијем?

⁹⁴ Ово мишљење о положају полиције, да се она у време устанка налазила у оквиру магистрата, поклапа се са Вукићевићевим. У својој раду о судовима, који се углавном оснива на подацима из Протокола Шабачког магистрата и Деловодног протокола Карађорђа, Вукићевић наводи да је магистрат у време оснивања „имао и судску и полицијску власт“. После 1811. „Исто тако магистрати су обављали и велики део полицијске власти.“ „А с војводом, с капетанима и буљубашама вршио је целокупну полицијску власт у дотичној области.“ (М. Вукићевић, нав. дело, 316, 340).

Закључци Д. Јанковића и Д. Папазоглуа су другачији. По Д. Јанковићу, поред магистрата који су вршили и полицијске послове „већ од 1807. године заведени су и посебни полицијски органи.“ (Д. Јанковић, *Историја државе и права југословенских народа*, 210). Д. Папазоглу сматра да су полицијски послови реорганизацијом од 1811. године и реализацијом Начертанија издвојени из нахијских судова и у градовима препуштени новоформираној полицији. (Д. Папазоглу, исто, 26).

⁹⁴ Грађа за историју првог српског устанка, 351, 101; Деловодни протокол Карађорђа, 1044, 1234, 1235; Грађа из земунских архива, III, 406.

⁹⁵ В. Vošnjak, *Ustava in uprava ilirskih dežel*, 1809—1813, *Ljubljana*, 1910, 130—157; Грађа за историју првог српског устанка, 250—260.

⁹⁶ Р. В. Радовић, *Демократско природно право у политичкој и правној филозофији Боже Грујовића*, *Архив за правне и друштвене науке*, 1940, XL (LVII), 42, 44, 45, 47.

⁹⁷ »Ueberhaupt bemerkt man, dass der Geist des französischen Staatsverfassung, in sofern er sich auf ein solches Volk anwenden lässt, in Servien das Vorbild ist.« (I. Kamenzikoï, нав. дело, 45).

⁹⁸ М. Гавриловић, *Исписи из париских архива*, Београд, 1904, 541.

⁹⁹ П. И. Поповић, *Француско-српски односи за време првог устанка (Наполеон и Карађорђе)*, Београд, 1933, 162, 166, 168, 178. У нашој историографији познато је да је руска војска дошла у Београд 1811. године предвођена генералом А. Балом. И код Вука се налази тај податак „Младен и Карађорђе не допусте да се војска руска смјести у граду, него је разреде у вароши по кућама, а њезиноме 'шефу', који се звао Бала, одреди се кућа Кучук-Алијина, у којој је прије сједио Родофиник.“ (В. С. Караџић, нав. дело, 96) Француски извештаји грешком дају друго обавештење. Француски војни министар јављао је Наполеону, 28. фебруара 1811. године, о уласку руских трупа у Србију и извештава га да је аустријски конзул њему доставио, 24. фебруара 1811. године, преко свога преводиоца, да је руски генерал Родофиникин ушао у Београд...“ (П. И. Поповић, нав. дело, 162).

¹⁰⁰ Најлепше се захваљујем професору Филолошког факултета др Асиму Пецу на помоћи коју ми је указао за боље језичко разумевање Начертанија.

¹⁰¹ Brockhaus, *Konversations Lexikon*, Leipzig — Berlin — Wien, 1894, (s. v. Likatoren).

¹⁰² По Вуку „Сви су се ондашњи писари могли разделити у три реда: у првом су реду били прешавши одовуд учени људи, као н.п. Теодор Филиповић, или Божа Грујовић, Јован Савић или Иван Југовић, Стефан Живковић, Стефан Филиповић, Максим Јакшић и т.д. У другом су реду били прешавши одовуд људи свакојаки званија и чиновна, н.п. било је шегрта, калфи (трговачки и мајсторски), трговаца, мајстора, пропалица, магистара, драка, каплара, ајоша, попова, растрига и т.д. А у трећем реду били су оданде прости људи (и момчад), који су случајно сами, или код попова и калуђера, научили читати и писати.“ (В. С. Караџић, *Скупљени граматички и полемички списи*, Београд, 1894, 179, 180).

¹⁰³ Своје идеје о држави И. Југовић, Ј. Воиновић и М. Радонић изложили су у својим предавањима (нап. 61). Михаило Грујовић је своје Писмо, послано из Аде 5/17 септембра, објавио у Давидовићевим Новинама србским у Виени (1817, бр. 83, 661, 662). Уз Писмо се налази и Одговор рецензентов (662—664). Вуков суд о Грујовићевој писмености у Писму показаној сасвим је тачан, иако по обичају врло оштро и пластично исказан. За овог саветског писара и директора Полиције Вук каже: „Осим тога, истина, писано је Србски, и да је мало јасније и вразумителније, могло би поднети као за човека, који није управо ништа учио; али за Србскога писара (још мање за секретара) не ваља ни зашта.“ „... то нема никакве постојане ортографије него управо по правилима 'многе крат упоменуте и достопамјетне бака Смиљане.“ (В. С. Караџић, *Скупљени граматички и полемички списи*, 180).

LE MAGISTRAT DE BELGRADE A L'EPOQUE DE LA PREMIERE INSURRECTION CONTRE LES TURCS

Danica Gavrilović

C'est en 1804, après cinq siècles d'esclavage, que le peuple serbe a commencé, dans le pachalik de Belgrade, la lutte contre les Turcs. A mesure qu'ils libéraient le pays de l'ennemi et renversaient le système féodal, les insurgés instauraient leur pouvoir et posaient des bases de l'organisation de l'état, fondant des organismes centraux, locaux (militaires et civiles) et une armée régulière.

Les organes locaux civils dans la Serbie à l'époque de l'insurrection, étaient: les princes (du district, de l'arrondissement, et du village) et les magistrats, appelés aussi tribunaux. En 1813 il y avait, en Serbie, 15 magistrats dans les villes. Grâce à la position géographique de Belgrade et à l'importance politique qu'il commençait à recevoir comme capitale, le magistrat de Belgrade était le plus grand et l'un des plus prestigieux en Serbie.

L'étude de l'histoire du Magistrat de Belgrade a été entreprise à cause de la grande importance que les magistrats, et surtout celui de Belgrade, avaient pour l'édification interne de l'état serbe, à cause du fait que le magistrat de Belgrade, fondé au moment de la Première insurrection contre les Turcs, offre les premiers éléments du développement des pouvoirs: local, administratif et juridique à Belgrade, et ensuite parce que, malgré sa grande importance, on ne trouve pas, dans la littérature des travaux consacrés spécialement au Magistrat de Belgrade ni aux autres magistrats de la Serbie.

Pour élaborer l'histoire de cet organisme local nous nous sommes servis des documents disponibles mais très peu nombreux dans les publications, ainsi que d'une littérature éparsée et thématiquement hétérogène, sur cette période. Des archives du Magistrat de Belgrade qui devaient être assez riches pour cette époque, il ne reste, à notre connaissance, que quelques documents conservés dans les Archives du Magistrat de Zemun (2 et 3—4 visas sur les passeports délivrés à Zemun), de Pančevo (1), publiés accidentellement (un seul connu pour le moment) et enregistrés dans le Protocole de Karageorges. Les archives des magistrats de même que les archives des Conseils, des chefs militaires et voïvodes, des douanes, disparaissaient déjà pendant la révolution, les fonctionnaires ne comprenant pas l'importance de la conservation des documents et leurs copistes n'ayant pas plus de soin non plus. Après l'insurrection et bien plus tard aussi, les documents conservés continuaient à disparaître également à cause de l'incompréhension de ceux qui les avaient par hasard.

Au point de vue méthodologique, l'histoire du Magistrat a été élaborée comme une présentation critique des faits ayant plus de valeur histo-

rique, juridique et politique qu'économique. Les problèmes que rencontrait souvent l'auteur dans l'élaboration de l'ouvrage étaient résolus par la méthode comparative et au moyen d'analogies par rapport aux Magistrats en Serbie mais en utilisant aussi ce qui était connu sur les institutions administratives et juridiques des empires et royaumes voisins, les faits sur ces derniers étant beaucoup plus connus. Certaines parties de l'ouvrage (surtout le chapitre consacré aux influences françaises) ont un caractère polémique.

L'étude sur le Magistrat de Belgrade, à part une brève introduction, plusieurs chapitres intitulés: le développement des tribunaux en Serbie, le pouvoir local à Belgrade et les influences étrangères sur la formation du magistrat en Serbie.

L'aperçu sommaire du développement des tribunaux en Serbie souligne trois moments: la situation au moment de l'institution des tribunaux, l'institution des tribunaux populaires à partir de 1804 et l'institution de vrais tribunaux à partir de 1807. La ville de Belgrade étant libérée en 1807, au mois de janvier, le pouvoir local n'y avait pas le même développement que dans d'autres villes libérées dès 1804.

Deux chapitres sont consacrés au pouvoir local à Belgrade: le premier se rapporte à l'établissement du pouvoir militaire qui, jusqu'à la création du pouvoir civil était le seul pendant un an. Ce chapitre essaie de répondre à deux questions: qui étaient les commandants de Belgrade pendant toute la durée de la Première insurrection, quelle était leur compétence de travail et compétence territoriale au cours des années, est-ce que ce pouvoir couvrait seulement la forteresse, ou la ville et la forteresse. Le deuxième chapitre, central et le plus grand contient la description de la vie et du fonctionnement du Magistrat de Belgrade: sa fondation, un essai d'en déterminer la date exacte (le 31 octobre ou le 1 novembre); l'organisation interne qui comprenait le tribunal et la police comme ses organes exécutifs; sa compétence qui comprenait le pouvoir juridique, administratif et policier; nature des travaux juridiques, administratifs et policiers que le Magistrat effectuait; la façon de juger qui le plus souvent relevait du droit coutumier ou de la conscience et du sentiment de l'équité, bien qu'à cette époque existaient deux codes: celui de Karageorges et de Prota Mateja; la façon de tenir l'administration, pour la plupart d'après le système chronologique; les hypothèses sur l'emplacement du bâtiment et les meubles qu'il pouvait contenir; l'ordre chronologique des fonctionnaires du Magistrat: présidents du Tribunal, chefs de la police et autres: membres, commissaires, greffiers, leurs courtes biographies.

Le dernier chapitre se rapporte aux résultats de l'étude des influences étrangères sur le développement du magistrat en Serbie. On a tenu compte des deux influences autrichienne et française.

Alors que le pouvoir suprême et central, le Conseil, était au moment de la Première insurrection, organisé sous l'influence russe, les organes moins importants et les tribunaux, étaient organisés sous l'influence autrichienne. Cette influence autrichienne sur le développement du magistrat a été présentée sous forme de comparaisons du Magistrat de Belgrade avec le Magistrat de Zemun dans les Confins Militaires qui lui était voisin. Les ressemblances et les différences suggèrent la conclusion que les magistrats en Serbie étaient en premier lieu des tribunaux qui s'occupaient aussi des travaux administratifs et qu'ils avaient la police comme leur organe exécutif. En Autriche, les magistrats étaient des institutions juridiques en même temps que administratives avec la police comme leur organe exécutif. L'influence des magistrats des communautés militaires libres dans les Confins Militaires de Srem et Banat sur l'organisation des tribunaux de magistrat en Serbie, s'explique, sans conteste, non seulement par le voisinage de l'état autrichien civilisé et développé au point de vue administratif et juridique, mais aussi par l'immigration de l'Autriche en Serbie des fonctionnaires d'origine serbe qui, faute de personnes lettrées et instruites occupaient ici presque tous les postes dans l'administration et les tribunaux nouvellement créés.

On peut suivre et évaluer au moyen de comparaisons l'influence autrichienne sur le développement des organes locaux en Serbie. De l'influence française il n'est possible de parler qu'à la base d'un document auquel on n'a pas prêté suffisamment d'importance dans l'historiographie serbe. Il est publié en 1911 dans le Courrier de la police sous le titre *Načertanije ustrojstva policajne vlasti u Beogradu i po tom proćim mjestima Otećestva*.^{*} Ce document d'un auteur inconnu, contient un Projet de l'organisation de la Police de Belgrade en tant qu'un organisme à part, un Projet de centraliser la police de Belgrade et exige la séparation de la police du pouvoir militaire et juridique. En réalité, ce document exprime pour la première fois l'idée de la nécessité de séparer les pouvoirs dans les organes inférieurs, de séparer le pouvoir exécutif du pouvoir juridique. L'idée d'élaborer ce projet ne pouvait pas venir de l'Autriche, en tant qu'expérience appliquée dans ses organes locaux. Dans les Confins Militaires, de même que dans les autres parties du Provincial, les magistrats s'occupaient, jusqu'en 1871 des affaires juridiques et policières. Les influences venaient d'autre part mais par l'intermédiaire de l'Autriche. L'idée de délimiter

^{*} Le Projet d'organisation du pouvoir policier à Belgrade et dans d'autres villes de la Serbie.

les compétences des pouvoirs est d'origine anglaise, mais l'Europe l'a admise de la France. La séparation en pouvoirs législatif, exécutif et juridique a été, pour la première fois sur le continent européen, exposée dans l'Esprit des lois de Montesquieu, en 1749, et appliquée en 1791 dans la Déclaration des droits de l'homme.

Ce chapitre traite les questions qui se posent au sujet du projet: est-ce que le projet avait été appliqué en pratique, qui est son auteur et quelle influence il a eu sur le développement des tribunaux en Serbie.

Au sujet de la première question, l'auteur constate que le projet n'a pas été appliqué. Cette opinion diffère de celle émise par deux historiens du droit serbes: D. Janković et D. Papazoglu.

Au sujet de la question concernant l'auteur, l'ouvrage avance que celui-ci ne pouvait être que l'exécutant de la volonté et des ordres des organes supérieurs du pouvoir. L'ordre d'élaborer le Projet devait nécessairement émaner du chef suprême Karageorges et du Soviet. Reste l'inconnue la plus intéressante: qui a été inspirateur et initiateur de son élaboration. L'ouvrage offre des données concernant l'intérêt que portaient les pouvoirs serbes pour le système français, cet intérêt pouvant être suivi à partir de 1805, lorsque apparaît Boža Grujović, le premier greffier du Soviet, protagoniste de la bourgeoisie démocratique, qui préconisait les idées de la révolution française. Se basant sur cette constatation on a conclu que les insurgés ont accepté l'organisation du magistrat en tant qu'organe local telle qu'elle apparaissait en Autriche, mais qu'au cours de la guerre et de la révolution voulaient aller plus loin: à mesure qu'ils renversaient le féodalisme ils voulaient apporter des nouveautés dans le fonctionnement des organes locaux qui correspondraient aux nouveaux rapports dans le système social. Ensuite, à la base des traits caractéristiques du contenu du document (l'appartenance idéologique et politique de l'auteur, la façon de concevoir l'organisation, les connaissances administratives, les caractéristiques de la langue, les termes étrangers) on a posé certains postulats qui pouvait faciliter la recherche. Ils ont été appliqués dans l'analyse d'un groupe choisi de greffiers de Soviet et de professeurs de la Haute école qui pouvaient être envisagés. Le jugement définitif n'a pas été apporté du fait que le document nécessite une analyse plus ample surtout au point de vue linguistique.

La réponse à la dernière question à savoir si le Projet avait certaines conséquences moins importantes ou influences sur le développement du Magistrat, ne peut pas être donnée avec assurance. Cependant, même sans être appliqué en pratique, le Projet s'inscrit dans le développement du pouvoir local à Belgrade. Après des tentatives la séparation formelle a été faite dans l'anarchie des compétences non-délimitées qui

régnait au temps de Miloš. Plus tard après la Constitution de 1838, était réalisée la séparation complète des pouvoirs juridique et exécutif dans les organes locaux de Belgrade suivie de la fondation des institutions juridiques, administratives et policières selon les Lois publiées après la Constitution.

L'examen des influences étrangères sur le développement des magistrats en Serbie, montre que ce phénomène porte le caractère dialectique d'une évolution. L'Autriche, avec son appareil bureaucratique édifié à partir du Moyen Age avait une influence importante et positive sur le développement des magistrats en Serbie à l'épo-

que où les organes locaux du pouvoir commençaient à se constituer. Par l'intermédiaire de l'Autriche les idées progressistes des autres régions de l'Europe arrivaient en Serbie. Tout en étant, pendant une assez longue période de coexistence de cultures très différentes, source des influences positives, l'Autriche, avec son système monarchiste et absolutiste, avec une administration réactionnaire de François II et de Metternich a été dans une constellation plus large, par sa politique et par son seul voisinage, également, un obstacle à la réalisation des idées progressistes qui commençaient à pénétrer en Serbie à cette époque.

